

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Pavína Neumannová

Obor: česká filologie

EDGAR DUTKA: AUTORSKÁ MONOGRAFIE

Edgar Dutka: writer's monography

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Diplomová práce obsahuje 132 385 znaků.

V Olomouci dne 28. 4. 2011

Pavλίna Neumannová

.....

Děkuji prof. PhDr. Lubomíru Machalovi, CSc., za odborné vedení práce a podnětné připomínky.

Obsah

Úvod.....	5
1 Stručný autorův životopis.....	7
2 Charakteristika próz Edgara Dutky	10
3 Reflexe matčiny osobnosti v autorově prozaickém díle	17
3.1 Obraz matky v povídkové knize <i>U útulku 5</i>	17
3.2 Autorova matka jako předobraz Nely, hrdinky románu <i>Slečno, ras přichází</i>	18
3.3 Neznámá identita otce.....	21
3.4 Odloučení matky a syna.....	21
4 Podoby tematizace smrti v Dutkových prózách	25
4.1 Úmrtí zapříčiněné nemocí.....	25
4.2 Sebevražda	27
4.3 Násilná smrt	29
4.4 „Ozvěna“ smrti ve <i>Stažení z kůže ze tmy vycházíme</i>	32
5 Obraz emigrace v Austrálii	35
6 Tělesnost a erotika.....	45
7 Narativní struktura Dutkových próz.....	52
7.1 Specifická role dětského vypravěče Bena Klenu	53
7.2 Antropomorfizace vyprávěcí perspektivy románu <i>Slečno, ras přichází</i>	55
8 Jazyková invence debutu <i>U útulku 5</i>	59
Závěr.....	64
Anotace.....	67
Prameny	69
Literatura	70

Úvod

Jméno Edgara Dutky si mnozí nespojují s kontextem literárním, ale především s uměním filmovým. Etabloval se jako významný scenárista, režisér a dramaturg animovaných filmů, za něž obdržel řadu význačných ocenění. Na své literární schopnosti i ambice autor širší veřejnost upozornil až vydáním povídkového cyklu *U útulku 5* v roce 2003.

Právě výsledky Dutkova spisovatelského úsilí budou badatelským předmětem této práce. Jejich analyticko-interpretací reflexí se pokusím dobrat charakteru a specifik beletristického díla jedné z výrazných osobností soudobé české kultury a umění.

Ve své práci soustředím pozornost na dominantní tematické oblasti v autorově prozaické tvorbě; následně budu usilovat o vystižení způsobu, jakým jsou ve vybraných dílech témata reflektována. Zaměřím se zároveň na popis rysů přispívajících k integritě autorových textů, k ucelenosti jeho poetiky.

V rámci členění této monograficky pojaté práce jsem nevolila způsob deskripce autorových knih odděleně, postup od jednoho díla ke druhému dle jejich chronologického vydání. Domnívám se, že pro uchopení určitého tematického obrazu Dutkových próz se jako příhodnější jeví metoda postupování zvolenými díly v souvislosti s daným tématem. Z tohoto hlediska si lze povšimnout, jaké podoby téma nabývá, jak se vyvíjí a je-li vůbec v rámci děl nějak modifikováno.

Práce je rozdělena na kapitoly, z nichž každá se bude věnovat jednomu ze stěžejních témat Dutkovy tvorby. Po obecné charakteristice prozaikových děl bude následovat hlavní část práce, v níž budou představeny tematicky výrazné okruhy, jež se prolínají Dutkovou beletrií. Konkrétně se budu zabývat reflexí životního osudu autorovy matky, údělem emigranta v Austrálii, motivem smrti a jejími formami a také zobrazením erotiky a tělesnosti.

V kapitole zaměřené na narativní rovinu autorových děl bude akcentována zejména figura dětského vypravěče Bena Klena z povídkové knihy *U útulku 5* a postava animální vypravěčky Bojany z románového opusu *Slečno, ras přichází*. V případě Dutkovy prvotiny se také podrobněji zaměřím na její velmi osobité jazykové ztvárnění.

V textech Edgara Dutky nelze opomenout silně se projevující autobiografický ráz, který nejvíce rezonuje v kapitolách podávajících pohled na spisovatelovu matku, na období, kdy autor pobýval v dětském domově, na matčino zatčení a uprchnutí do Austrálie.

Zmíněné tematické okruhy, jež pro přípravu autorské monografie Edgara Dutky považuji za stěžejní, se budu snažit přiblížit a demonstrovat na adekvátních ukázkách z textů. Ve své práci budu vycházet ze čtyř autorových beletristických děl – z povídkového cyklu *U útulku 5*, jediného románu *Slečno, ras přichází* a z povídkových knih *Stažení z kůže ze tmy vycházíme* a *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. V kapitole o emigraci budu odkazovat k Dutkově divadelní hře z roku 1978 *Autobus do Wollongongu*. Mé vymezení tak nezahrnuje autorovu pohádkovou knihu *Dvanáct nejkrásnějších pohádek napadených skřítky Kazisvěty a mnou zachráněných*, ani literární verzi animovaného filmu *Na půdě aneb Kdo má dneska narozeniny?* Dutkovy dva poslední knižní tituly zmiňuji pouze v rámci kapitoly o charakteristice autorových próz. Sekundárním zdrojem interpretací budou recenzní příspěvky.

1 Stručný autorův životopis

Edgar Dutka se narodil 21. května 1941 ve Vídeňském Novém Městě. Dětství prožil v Břeclavi a právě tato etapa jeho života sehrála důležitou roli v prozaické prvotině *U útulku 5*. V roce 1948 byl Dutka spolu se svojí o pět let starší sestrou umístěn do dětského domova. Jejich matka působila v převaděčské skupině a pomáhala lidem emigrovat na Západ. Za protistátní činnost byla odsouzena k šesti letům vězení, odkud se jí podařilo uprchnout a dostat se do Austrálie.

V roce 1958 odmaturoval Dutka na břeclavské jedenáctiletce. Poté začal navštěvovat Vysokou školu chemicko-technologickou v Pardubicích, kde studium po třech semestrech ukončil, protože „*tam jsem [...] objevil divadlo, výtvarné umění a hlavně jsem se zamiloval do americké literatury, do Faulknera, Steinbecka, Andersona, a rázem jsem toužil být spisovatelem.*“¹ Cesta za kýženým cílem nebyla však jednoduchá a přímá. Dutka po odchodu z univerzity pracoval jako směnový chemik ve Východočeských chemických závodech a po dvouleté vojenské službě se rok živil jako hotelový číšník v Letovicích. Následně se ocitá na „volné noze“ a konečně začíná psát. Zaměřuje se na povídky, které posílá do časopisů, ale odtud mu je vracejí zpět. Při hledání nápaditého a silného námětu se rozpomene na svůj pobyt v dětském domově. Konfliktní i radostné situace, jež tu prožil, mu jsou pobídkou k sepsání cyklu povídek s názvem *Dětský domov* – k zamýšlenému publikování v roce 1964 však nedojde. Popisovaná tematika umístění dětí do sirotčince a pohled na život v tomto zařízení se staly pro cenzuru neakceptovatelné, a tak bylo vydání povídkového cyklu zakázáno. V témže roce Dutka nastoupil na FAMU, kde studoval filmovou a televizní scenáristiku a dramaturgii, a soustředil se na filmovou tvorbu.

V roce 1968 odjíždí Dutka po vzájemném dvacetiletém odloučení za matkou do Austrálie. Po roce zemi opouští. Poslední rok studia na FAMU, jazyková bariéra a nemožnost profesního uplatnění se v cizím prostředí zapříčinily autorův návrat. Po absolvování vysoké školy v roce 1971 působil krátce ve scenáristickém oddělení Filmového studia Barrandov. Rozvíjející se kariéru scenáristy hraného filmu však zastavila normalizační nesvoboda. Návštěvou Austrálie už dále nemohl

---

¹ BALAŠTÍK, Miroslav. „Nevadilo mi přespat na lavičce v parku...“. *Host*, 2005, roč. 21, č. 10, s. 34–35.

tajit identitu biologické matky a popírat, že nemá v zahraničí příbuzné. Do té doby uváděl jako své rodiče pěstouny, kteří se ho ujali po dvou letech strávených v dětském domově. Přestože měl Dutka schválený scénář na Barrandově, k jeho realizaci už nedošlo. Byl ze scenáristického oddělení Filmového studia Barrandov vyhozen a stal se politicky „nepohodlným“.

Nedobrovolné odtržení od hraného filmu přivedlo Dutku - vcelku náhodně - k tvorbě animované, jež mu byla doposud cizí, ale stala se pro něho určující: „*Zkoušel jsem to na volné noze. Opět jsem třel bídu s nouzí. Nakonec jsem dostal tip na dramaturga animovaného filmu. Nic jsem tenkrát o animovaném filmu nevěděl, ale nakonec jsem byl sedmnáct let nejen dramaturgem, ale i scenáristou a režisérem kreslených a loutkových filmů.*“² V letech 1974-1991 tak našel uplatnění ve Studiu Jiřího Trnky a ve studiu Bratři v triku. Scenáristicky se podílel na více než čtyřiceti animovaných filmech, z nichž některé dosáhly úspěchu na filmových festivalech (např. *Konec krychle, Všehochlup, Drátovat, flikovat, Sbohem, Ofélie!, O Maryšce a vlčím hrádku* aj.). Za snímek *Konec krychle* byl Dutka nominován na cenu Britské královské akademie. Ve Studiu Jiřího Trnky započala dlouhodobá spolupráce s režisérem a výtvarníkem Jiřím Bartou. Z jejich společných projektů bychom mohli jmenovat *Klub odložených* z roku 1989 a zejména zatím poslední a širší veřejnosti známý celovečerní animovaný film *Na půdě aneb Kdo má dneska narozeniny?* z roku 2009.

Na počátku devadesátých let zahajuje Dutka akademickou dráhu a přednáší filmovou scenáristiku a dějiny animace na Katedře scenáristiky a dramaturgie pražské FAMU. V roce 2002 se habilitoval a v roce 2005 byl jmenován profesorem. K problematice animovaného filmu zpracoval teoretické publikace/skripta *Úvod do scenáristiky animovaného filmu: Minimum z historie české animace* (2002) a *Minimum z dějin světové animace* (2004). Přestože se původně Dutka ocitl u animovaného filmu neplánovaně a hlavně z existenčních příčin, plně se zde realizoval: „*tak jsem si ten svět čiré fantazie zamiloval, že se ho už nemohu zbavit.*“³

---

² VIEWEGHOVÁ, Šárka. Já nepíšu, já skládám. *Instinkt*, 2004, roč. 3, č. 48, s. 70.

³ HOMOLOVÁ, Marie. Sláva z dávno zapomenuté knihy. *Lidové noviny*, 2004, roč. 17, č. 80, s. 25.

Připomínám, že záměrem této práce je však detailnější průnik do druhé důležité oblasti tvůrčího zájmu Edgara Dutky, tedy do literatury. Jak jsem už rovněž uvedla, naplnění Dutkových spisovatelských ambicí nebylo jednoduché a přímočaré. V roce 1964 nakladatelství odmítla z výše zmíněného důvodu „nevyhovující“ autorovu prvotinu *Dětský domov* vydat. Jako spisovatel-prozaik se Dutka plně etabloval až po téměř čtyřiceti letech velmi zdařilým a oceňovaným debutem *U útulku 5*, složeným velkou měrou z povídek, jejichž knižní publikování bylo v šedesátých letech zamítnuto.

2 Charakteristika próz Edgara Dutky

„[...] *tiskne se kdeco a nepsat je samozřejmě osobní volba, když nechci, tak nechci, ale já chci a byl bych rád, kdyby dříve nebo později to moje psaní mezi tím vším papírem vyplavalo na povrch všeobecného povědomí [...].*“⁴

V literárním kontextu vchází Edgar Dutka ve známost rokem 2003. Ocitnout se mezi již zavedenými nebo mladými nastupujícími autory v dvaasedesáti letech není v našem literárním prostředí zcela typickým jevem. První neúspěšný pokus o prosazení se v české beletristické tvorbě a opravdový vstup do ní po dlouholeté literární odmlce jsou tudíž v souvislosti s Dutkou zmiňovány v téměř každém článku, rozhovoru a vytváří již jakousi konstantní a atraktivní informaci o jeho autorské osobnosti.

Dutkovy spisovatelské začátky se datují do šedesátých let. V roce 1963 napsal knižní prvotinu *Dětský domov*, cyklus povídek vycházející z osobní zkušenosti s pobytem v dětském domově. Po uplynutí třinácti let od opuštění dětského domova Dutka „z nedostatku lepších námětů“⁵ oživuje vzpomínky na čas zde strávený a na ploše dvaceti čtyř povídek předkládá zábavné i méně humorné příběhy Bena Klena a ostatních aktérů. Otevřený popis fungování sirotčince a výchovy dětí, které sem byly umístěny jako potomci třídních nepřátel, se samozřejmě neztotožňoval s tehdejšími stranickými preferencemi. Příčinou, kvůli níž nemohly být texty publikovány, byly údajné formální nedostatky: „*Oficiálně nakladatelští lektori uváděli jako důvod proti publikaci knížky její mozaikovitost a doporučovali místo autentické ich-formy formu novely.*“⁶ K rukopisu se Dutka vrací až po listopadu 1989, avšak snahu o úpravy, korekce či případné dopsání se mu nedařilo naplňovat podle vlastních představ: „*Ale já jsem to nedokázal, byly jako zakleté, jako by je napsal někdo jiný.*“⁷ Inspiračním momentem se pro něho stala zcela náhodně (a záhadně) nalezená fotografie, na níž je autor zachycen společně se svojí sestrou právě před břeclovským sirotčincem. Obrázek

---

⁴ NOVOTNÝ, Vladimír. Podávám zprávu o tom, co není. *Tvar*, 2005, roč. 16, č. 17, s. 4.

⁵ CHUCHMA, Josef. Občas to bylo k neuvěření. *Týden*, 2003, roč. 10, č. 32, s. 88.

⁶ NOVOTNÝ, Vladimír. Podávám zprávu o tom, co není. *Tvar*, 2005, roč. 16, č. 17, s. 4.

⁷ CHUCHMA, Josef. Občas to bylo k neuvěření. *Týden*, 2003, roč. 10, č. 32, s. 89.

s konkrétním datem 12. 6. 1949 vyslal impuls k znovuoživení prožitých událostí. Dutka rozšířil rukopis o dvě povídky nazvané *Sbohem, domove!* a *Návštěva*, jejichž diferencujícím znakem (a zároveň projevem autorovy distance) je změna promluvvového pásma vypravěče, a sice užití er-formy. Rukopis tedy nakonec přechází do knižní podoby a v roce 2003 se objevuje povídkový cyklus s titulem *U útulku 5*. Spisovatel opatřil dílo vysvětlením, co ho přimělo znovu se texty zabývat a po všech peripetiích se konečně začlenit do okruhu debutujících prozaiků a nabyt zadostiučinění, že „*Dnes ta knížka vypadá tak, jak jsem si ji tenkrát vysnil.*“⁸

Bezprostřednost dětského protagonisty posílená sugestivním a nonkonformním jazykovým vyjadřováním, syrovým způsobem podané komické a zároveň tísnivé okamžiky ze života aktérů v syntéze se silným a netradičním autentickým zážitkem, zbaveným však jakéhokoliv sentimentu, bolestínství a ublíženosti, vynesly autorovi nominaci na cenu Magnesia Litera 2004 v kategorii Litera za prózu. Pozornost a kladné hodnocení Dutkově knize, konkrétně rukopisné verzi s titulem *Dětský domov*, věnoval již v šedesátých letech literární kritik Jan Lopatka: „*Nejcennější na tomto rukopisu je zjevná skutečnost, že autor má o čem psát. Autentické, reportážní náměty, náznaky svěžího pohledu [...] Dále jsou tu zajímavé některé drobné tragické motivy [...] Obojí svědčí o tom, že, obrazně řečeno, autor má o čem psát, což je v relaci přicházejících rukopisů jev dost vzácný [...] Myslím [...] že by si nakladatelství měla tohohle autora hlídat.*“⁹

Dutkova intence při psaní povídek spočívala v kritické reflexi dobových poměrů a v ilustrování tehdejšího společensko-politického klimatu. Texty se tak v době svého zrodu vyznačovaly notnou aktuálností. Časová prodleva tuto aktuálnost do jisté míry potlačila, ale i přesto se uchovala určitá naléhavost – pohled do stále ožehavé minulosti českého národa.

Kladné přijetí debutu ze strany kritiky i čtenářů a nepochybně úleva z možnosti tvůrčí svobody učinily z Dutky literárně velmi činného představitele současné české prózy. V roce 2004 vydává opus *Slečno, ras přichází*, jenž mu zajistil nominaci na Státní cenu za literaturu za rok 2005. V tomto případě ocenění získal.

---

⁸ CHUCHMA, Josef. Občas to bylo k neuvěření. *Týden*, 2003, roč. 10, č. 32, s. 89.

⁹ LOPATKA, Jan. Edgar Dutka: *Dětský domov* (12. 5. 1965). In *Posudky*. Praha 2005, s. 269 .

Zatímco ve své první knize zvolil jako žánr povídku, zde se přiklonil k útvaru rozsahem delšímu a kompozičně propracovanějšímu, k románu. V následujících dílech opět preferuje formu povídkového ztvárnění, která je mu bližší a výstižněji plní jeho autorský záměr.

Dutkův druhý literární počín je spojován s přívlastkem existenciální. Filozofující úvahy o smyslu života a smrti, o tajemství posmrtného života, o bezmoci, ztrátě naděje, rezignaci, smíření se – to vše dodává románu existenciální ladění. Románové dění je zprostředkováno vnitřním monologem ženské-zvířecí protagonistky a vypravěčky Bojany, feny německého ovčáka. Tento krok není v současné české literatuře ojedinělý (animální hrdiny zvolil ve svém románu *Zvlčení* s podtitulem romaneto o vlčích, lidech a úkazech např. také Dutkův generační vrstevník Antonín Bajaja). I přesto však antropomorfizující metoda působí jako ozvláštňující prvek. Příčinou, proč se autor rozhodl učinit vypravěčkou svého románu právě „polidštěnou fenu“, je možnost zcela otevřené výpovědi, která mnohdy může působit dosti detabuizovaně (vedle pejorativních výrazů je to zejména při popisu lidských i zvířecích intimních scén). Tím, že se promluva uskutečňuje ústy zvířete, si spisovatel udržuje jakýsi odstup od „mravně pobuřujícího“ obsahu některých pasáží: „[...] a mezilidské vztahy, včetně těch nejintimnějších, jako je třeba pohlavní styk, nahlíží velmi otevřeně a bez ubrousku, aniž bychom to považovali za vulgární. Všecko může říct na plnou hubu, což z ní zároveň dělá plnokrevný charakter. Prostě jsem se za ni šikovně schoval.“¹⁰

Nepřetržitý Bojanin myšlenkový tok, apostrofování mrtvé Nely a umírajícího Joea, pomyslné dialogy vedené se sebou samou, s přítomnými i absentujícími probíhají během jediného vánočního dne v Austrálii. Dochází k prolínání vzpomínek s událostmi onoho jednoho dne, v němž se život Joea i Bojany uzavírá. Meditativnost prózy není zacílena pouze na depresivně jevící se rozjímání o smrti. Život a především dychtivost po svobodě, nespoutanosti, přirozené divokosti a volnosti v australské buši představují z pohledu dvou ženských postav – Nely a Bojany – stěžejní pól (a souběžně protipól v poměru ke smrti) románového vyprávění. V obdobném smyslu se vyjádřil literární kritik a historik Vladimír Karfík, člen poroty udílející Státní cenu za literaturu za rok 2005, ve

---

¹⁰ NOVOTNÝ, Vladimír. Podávám zprávu o tom, co není. *Tvar*, 2005, roč. 16, č. 17, s. 5.

svém laudatiu: „*Hlavní postavy románu jsou sice buď po smrti, anebo zápasí o zbytek života, a přece je kniha velkým eposem touhy po životě, po svobodě, po lidskosti, po radosti.*“¹¹

Stejně jako v povídkovém cyklu *U útulku 5* jsou i v tomto Dutkově románu zjevně rozeznatelné autobiografické prvky. Matčino uvěznění, její útěk a zabydlení se v nové domovině, v Austrálii, projektuje autor do Nelina osudu. Ona, Joe a jejich přátelé nám přibližují specifika života české emigrantské komunity v Novém Jižním Walesu.

Dutkův prvotní koncept románu *Slečno, ras přichází* lidský svět vůbec nezahrnoval. Spisovatel mínil zasvětit čtenáře do života psů a jejich vztahových problémů a také vzdát hold krásám australské buše. Ve výsledku dochází k symbióze lidského a zvířecího světa a k odhalení jejich rozdílných a identických vlastností: „*Původně to byla oslava divoké australské přírody skrze psí lásku, milostný trojúhelník. Věrný prostý obejda, napucovaný fešák z buše a slečinka z města. Vymyslel jsem ten příběh, už když jsem byl v Austrálii poprvé. Ale byl jsem líný to psát [...]. Dobře jsem udělal. Teprve ta konfrontace psů a lidí, ty naprosto různé, a přece si podobné hodnotové žebříčky z toho pro mne udělaly zajímavý román.*“¹²

Autorův beletristický rozmach pokračuje souborem deseti povídek *Stažení z kůže ze tmy vycházíme* (2007). V této knize se Dutka nejhluběji noří do sociálně-politické historie českého národa. Povídky mají obsáhnout padesát let druhé poloviny dvacátého století. Chronologicky tak postupujeme od únorového komunistického převratu, politických procesů padesátých let k železné oponě, dostáváme se do roku 1968 a do období tzv. normalizace. Aktéři (většinou neznámí a bezvýznamní) jsou vystavováni nepříznivostem režimu. Mechanismy moci ponižují a degradují člověka, jenž se stává obětí systému. Nesvobodu, zákazy, mučení, týrání, pokořování – to vše autor servíruje s nepřikrášlenou drsností a surovostí, vyhýbá se soucítění s poraženými, které nahlížíme v mezních životních situacích. Vzhledem ke zřetelné intenci souboru se autor neubrání morálnímu apelu podtrhujícímu didaktický rozměr příběhů. V celém díle

---

¹¹ KARFÍK, Vladimír. Laudatio na Edgara Dutku. *Dokořán*, 2005, roč. 9, č. 36, s. 23.

¹² KONRÁDOVÁ, Petra. Chlapec z kramářské písně. *Reflex*, 2006, roč. 17, č. 15, s. 92.

nepolevuje prozaik v nastavené míře dramatickosti a uchovává ponurou atmosféru korespondující s významovým zaměřením knihy.

Dutka svým třetím dílem reflektuje hrůzy komunistického režimu. Píše svědectví, do jehož popředí staví člověka poznamenaného a destruovaného politickou zlovůlí. V nevyváženém souboji systému a jedince je vítěz předem známý. Totalitní minulost můžeme označit za dominantní tematickou rovinu autorovy prózy. Snaha o jakési „vyrovnávání se“ s ní, o zpětné připomenutí tohoto negativního období, jež poznamenalo jeho osobní i profesní život, je přítomna v určitém stupni v celé Dutkově literární tvorbě: „[...] *Já sám si myslím, že to je moje téma. Já už jiné než těch padesát let totality – nebo kolik jich bylo – mít nebudu. [...] Pokud ještě něco napíšu, tak se to bude vždy vracet do padesátých, šedesátých, sedmdesátých let. Jiná témata nemám, současnost už jde přezé mne, už jsem trochu starý, abych chytal témata okolo sebe, a ani o to nemám valný zájem. To neznámá, že bych se nezajímal o politiku, ale moje téma už zůstane v minulosti.*“¹³

V témže roce přichází Dutka ještě s jedním literárním titulem situovaným nikoliv do Československa, ale opět do autorovy oblíbené Austrálie. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky* jsou Dutkovou zatím poslední knihou využívající krátké povídkové formy. Úvodní text *Záliv Osamění* se svým rozsahem vymyká a nabývá spíše rozměru novely. V následujících jedenácti povídkách jsme vrženi do fragmentů událostí, jež v tomto cizím kraji zažívají hrdinové-přistěhovalci. Autor se opět zabývá nesnázemi souvisejícími s údělem emigranta. Akcentuje téma samoty, opuštěnosti, vzájemné lidské izolovanosti, míjení se, neschopnosti či nemožnosti navázat komunikaci a uspokojivý vztah s druhými. Potřeba a nutnost své úzkosti ventilovat je více než zjevná, ale ono naplnění se mnohdy nedostaví. Nesnadnost situace ještě podtrhává fakt vytržení ze skutečného domova, pobytu v neznámém prostředí. Protagonisté se životem bezcílně toulají, zakoušejí neúspěch v oblasti pracovní, na poli vztahovém, jejich sny se rozplývají. Tento „vlající“ způsob existence, přežívání, má blízko k beatnické uvolněnosti a nespoutanosti. Inspiraci beatniky, jejich životním stylem a literaturou (zejména Kerouacem) sám Dutka na přebalu knihy potvrzuje:

---

¹³ SLADKÝ, Pavel. V literatuře je sentiment trošku trapný. *Právo (příloha Salon)*, 2005, roč. 15, č. 211, s. 1.

„Tenkrát jsem neustále nosil u sebe Kerouacův Říjen v železniční zemi a taky jsem tak žil.“¹⁴

Spjatost s Dutkovou první „australskou“ knihou *Slečno, ras přichází* shledáváme v identickém geografickém dějišti a v tematice emigrantství. Ani zde nejsme ochuzeni o existenciální rozměr, ale autor sem již nekládá Bojanino „filozofování“, jež někdy působí zdlouhavě a možná redundantně. Také časově se geneze obou děl shoduje. Během první návštěvy Austrálie se zrodil nápad na milostný psí příběh; prozaikovo bezstarostné putování exotickými končinami podnítilo oslavu „kerouacovského“ bohémství: *„Možná je neuvěřitelné, že jsem tyhle zapomenuté povídky ze svého australského pobytu (1968-69) nosil pouze v hlavě – a přitom je nezapomněl. Nejen jejich obsahy, ale i styl, kterým jsem je před lety chtěl napsat.“¹⁵* S výjimkou povídky *Pštrosí tanec*, jejíž vznik spadá do roku 1978, byly ostatní texty souboru napsány až pro knižní vydání v roce 2007.

Autor jako tulák cestující po dobu jednoho roku svobodně a s naprostou volností po Austrálii se do textů knihy infiltruje skrze Charlieho. Tomu je přisouzena role protagonisty několika povídek, autorského vypravěče a současně i vyprávějíci postavy.

Po „beatnické“ próze se Dutkovy spisovatelské ambice ubírají jiným směrem. V roce 2009 mu vychází kniha *Dvanáct nejkrásnějších pohádek napadených skřítky Kazisvěty a mnou zachráněných*. Již z názvu je zřejmé, s jakým žánrem se dostáváme do kontaktu. Autor ovšem nevytvořil zcela tradiční soubor pohádek, ale pustil se do poměrně odvážného experimentu. Jedná se o adaptace prozaikových oblíbených Erbenových pohádek, jejichž sociálně-kritickou intencí rozšířil o politický rozměr. Ani v žánru pohádky tedy neupouští od reflexe dobových poměrů totalitní společnosti. Dvanáct pohádek (jedenáct adaptací a jedna autorova vlastní) tak není zacíleno výhradně na dětského čtenáře. Strůjcem zla a veškerých špatností jsou skřítky Kazisvěti, kteří tu vystupují - příznačně pojmenováni - jako skřítky Estébáčci: *„Právě o těchto neviditelných skřítkách Kazisvětech je tato knížka. V každé zemi se jmenovali jinak, ale byli to*

---

¹⁴ DUTKA, Edgar. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Jihlava 2007 (přebal).

¹⁵ Tamtéž (přebal).

*všude stejní prevíti.*¹⁶ Svéráznost variace pohádkových textů podtrhuje osobitý jazyk kombinující současné, moderní výrazy s archaickými tvary a deformovaným slovosledem.

Další Dutkova kniha vznikla na základě scénáře animovaného filmu *Na půdě aneb Kdo má dneska narozeniny?*, který byl natočen v roce 2009. Nedlouho poté Dutka příběh převyprávěl do prozaické verze a režisér a animátor Jiří Barta obstaral ilustrační doprovod. Setkáváme se zde s klasickým pohádkovým principem souboje dobra a zla. Starý kufř na půdě slouží jako příbytek již nepotřebných hraček - panenky Pomněnky, plyšového medvídka Muchy, plastelínového skřítky Šubrt a dřevěného rytíře Krasně. Jejich poklidné soužití naruší vládce Říše Zla, který se rozhodne Pomněnku unést. Od této chvíle se rozpoutá dobrodružná akce na její záchranu, jíž se účastní i další ožívající obyvatelé půdy. Síla přátelství, statečnost a duchaplnost vysvobodí Pomněnku ze spárů protivníka a nebezpečí je zažehnáno.

Převedení filmového scénáře *Na půdě aneb Kdo má dneska narozeniny?* do stejnojmenné literární podoby je zatím posledním autorovým knižním počinem.

---

¹⁶ DUTKA, Edgar. *Dvanáct nejkrásnějších pohádek napadených skřítky Kazisvěty a mnou zachráněných*. Praha 2009, s. 7.

3 Reflexe matčiny osobnosti v autorově prozaickém díle

„*Kamarádi za mnou přiběhli, že ji policajti hledají rádiem. A já byl pyšný, že mám máti, která umí nejen vařit a krásně zpívat, ale také vyskočit z okna a utéct z basy ve vězeňských hadrech.*“¹⁷

Prostor literárních textů Edgara Dutky zaplňují mužští hrdinové. Právě oni se stávají ústředními hybateli autorových próz. Ženské aktérky se nejčastěji objevují v rolích protagonistových matek, milenek či manželek. Výjimečnou pozici mezi ženskými postavami zaujímá zakomponování skutečného životního osudu spisovatelovy matky. Vystupuje v debutujícím cyklu *U útulku 5* jako matka Dutkova alter ega, malého Bena Klena, a v postavě Nely ji poznáváme v románu *Slečno, ras přichází*.

3.1 Obraz matky v povídkové knize *U útulku 5*

Edgar Dutka a jeho starší sestra se v roce 1948 ocitají v břeclavském dětském domově v ulici U útulku. Jejich ovdovělá matka byla jako členka převaděčské skupiny, která pomáhala lidem uprchnout do Rakouska, odsouzena k šesti letům vězení. Představa pobytu za mřížemi pro ni byla nemožná. Se spoluvězeňkyně se začaly připravovat na útěk, jenž se jim zázrakem podařil v březnu roku 1950. Přes řeku Dyji se dostala do Vídně. Po roce její cesta pokračuje do exilu v Austrálii.

V titulní povídce prvotiny *U útulku 5* zůstávají Ben se sestrou Klaudií po policejní prohlídce jejich sklepního bytu sami. Nerozumí, proč jim odvedli matku. Usilovně, leč marně na ni čekají: „*Nejhorší pro ně však byly večery, kdy začínalo být jasné, že se matka ten den už nevrátí. A potom to ticho. Byli zvyklí, že k nim chodila fůra lidí.*“¹⁸ Po pár dnech jsou odvedeni do sirotčince. Matčina fyzická přítomnost ztělesněná v úvodním textu *Sbohem, domove!* pouhým výkřikem „*Utíkej!*“, adresovaným Benovi, je podruhé a v rozvinutější podobě obsažena

---

¹⁷ LESCHTINA, Jiří. Moje mumie se musela probudit z totalitního spánku. *Hospodářské noviny (příloha Víkend)*, 2006, roč. 5, č. 1, s. 6.

¹⁸ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 15.

v povídce *Návštěva*. Dětský protagonista se obává setkání s matkou, kterou téměř dva roky neviděl. Strach a nervozita pramení zejména z obavy, že nebude dostatečně silný, aby celou situaci ustál. Po opuštění věznice už nahromaděné emoce neovládne: „*Byl to hlasitý, štkavý pláč, který už nedokázal v sobě udržet. Brečel tak hlasitě, až se zdálo, že přímo křičí na celé náměstí, a přitom se zajíkal v křečích jako malé řvoucí děcko.*“¹⁹

V obou povídkách, připojených Dutkou dodatečně až pro vydání knihy v roce 2003, jak bylo uvedeno výše, už není vypravěčem Ben Klen. Dětský pohled vystřídal vypravěč autorský. Pomocí er-formy si spisovatel udržuje od textu jistý odstup.

Setrváme-li ještě u literátova debutu, pak následujícím, ale již nepřímým matčíným účinkováním je scéna (*Holubice míru*), v níž se Ben dozvídá od spolužáka o jejím odvážném útěku a pátrání, které po ní bylo vyhlášeno. Pocítí hrdost, že právě jeho matka něco takového dokázala. Chlapcova neznalost toho, co uprchnutí vlastně znamená a jaké bude mít následky pro něho i jejich vzájemný vztah, přehluší planá naděje „[...] *že jede za náma? Že se všichni vrátíme domů na Riegerovu ulici?*“²⁰ Naopak, nyní začíná téměř dvacetileté odloučení matky a jejích dětí. Po dvou letech strávených v dětském domově odchází Klaudie do učení na zedníka-omítače a Bena se ujímají pěstouni – teta a strýc, rodina matčiny sestřenice.

3.2 Autorova matka jako předobraz Nely, hrdinky románu *Slečno, ras přichází*

Detailní popis útěku z vězení a nalezení nového domova v daleké cizině – o tom nás informuje próza *Slečno, ras přichází*, v níž autorova matka již není „bezejmenná“. Seznamujeme se s postavou exulantky Nely, kterou status politické vězeňkyně zavedl z Československa až do Austrálie.

Materiál k napsání tohoto díla shromažďoval Dutka již při své první australské návštěvě na konci šedesátých let. Původní námět zahrnující milostný psí trojúhelník byl nakonec modifikován, jak jsem zmínila již dříve, a byl rozšířen

---

¹⁹ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 89–90.

²⁰ Tamtéž, s. 123.

o svět lidí. Konkrétně o manžele Nelu a Joea (manžel Dutkovy matky se skutečně jmenoval Joe) a o jejich přátele, kteří byli rovněž českými přistěhovalci. Důvod matčina zatčení a zprávu o uprchnutí ze žaláře známe už z cyklu *U útulku 5*. V této knize autor odkrývá další podrobnosti ztotožňující jeho matku s postavou Nely. Ty patrně získával postupně ze společných rozhovorů s matkou.

V románu *Slečno, ras přichází* se v aktuálním časovém ukotvení (jeden den během australských Vánoc) s Nelou nesetkáme. Zemřela a její životní osud je nám zprostředkováván vypravěčkou Bojanou. Nela tak ožívá pouze v jejích vzpomínkách. Provinění se nezákonným převáděním přes hranice, šestiletá délka trestu i způsob provedení útěku jsou údaje shodné pro obě díla. Odlišný bod představuje Nelino rodičovství. V Československu zanechala „pouze“ malého syna Petra, dceru nemá. Okolnosti týkající se jeho umístění do dětského domova, případně skutečnosti, kdo jej vychovával, nejsou sděleny. Konstatováním, že matka našla útočiště ve vzdálené zemi a otec jejího syna je neznámý, podobnost Petra se samotným autorem končí. Do Petrovy charakteristiky, do jeho dospívání a pobývání v Austrálii se už Dutkovy vlastní zážitky nepromítají. Syn holdující ženám a alkoholu není schopen odpustit matce její čin. Kvůli ní byl vyhozen z vysoké školy a několikrát zatčen za účast na demonstracích proti režimu. Petrovo přezíravé chování k Nele a Joeovi se stupňuje po matčině smrti, kdy se plně projeví zcela záporné pojetí této figury. Joe, ochrnutý po infarktu, je odkázán výhradně na pomoc druhých. Bojana bezmocně přihlíží Petrovu neohleduplnému zacházení s bezvládným Joem. Tomu patří dům, v němž nyní dožívá a který chce Petr prodat. S vypočítavostí tak trpí Joea v jeho vlastním obydlí a naprosto jej ignoruje: „*Celý čas se živil pomstou na Nele (i když třeba nevědomky) a teď tu pomstu přenesl na Joea.*“²¹

Na rozdíl od románového Petra a také své sestry autor popírá, že by pocíťoval vůči matce výčitky pro její rozhodnutí dosáhnout vlastní svobody a přijatelnějšího života za cenu opuštění vlastních dětí, ačkoliv o svobodu v pravém slova smyslu se nejednalo. Matka dosáhla volnosti ve smyslu úniku nástrahám komunistického režimu, ale svobody být s nejbližšími se musela vzdát. Její energická a aktivní povaha se odmítla smířit s absurdním a ponižujícím setrváním v žaláři. Uprchnutí do nejistoty tak bylo pro ni jedinou možností: „*Kdysi se rozhodla utéct z basy,*

---

²¹ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 101.

sotva vstoupila do cely [...] a dokonce mezi patnácti chudinkami našla spřízněnou duši [...] přečkaly i všechny policejní razie na útěku, zavrtané hluboko ve stohu slámy ve stodole jejího bývalého (který ji nedokázal odmítnout!), čekaly na pravou chvíli, přebrodily ledovou rozvodněnou hraniční řeku (ve které se v létě tak ráda koupala) a najednou byla ve Vídni, na svobodě (na svobodě?), sama, bez syna, bez naděje [...] Kam dál?''²²

Z Vídně pokračoval její útěk do Austrálie, kde se usadila již natrvalo. Při rozhovoru s matkou se Dutka dozvěděl, že se samozřejmě pokusila dostat ho společně se sestrou přes hranice. Člověk, kterého za nimi poslala, se však vrátil s tvrzením (pravděpodobně ztratil odvalu), že jsou děti hlídané a není možné je převést. Tím byla situace dána a po dobu dvaceti let byli od sebe matka se synem odtrženi. Spisovatel s matkou udržoval kontakt prostřednictvím dopisů a pohledů; na jejich psaní trvali pěstouni. Vztah tedy nezůstal úplně zpřetrhán. Na osobní shledání si však musel autor počkat až do roku 1968. Původně půlroční cesta se protáhla na rok strávený na vzdáleném kontinentu. Matka synovi poskytla finanční prostředky, aby mohl Austrálii co nejvíce poznat. Navzdory okamžitému okouzlení se Dutka vrátil zpět do Československa, kde mu zbýval rok studia na FAMU a měl být realizován film dle jeho scénáře. Podstatným důvodem odjezdu byla rovněž neznalost angličtiny a naopak silná potřeba vyjadřovat se a psát v českém jazyce. Velký závazek cítil také vůči pěstounům, které nechtěl zanechat osamocené v okupovaném Československu. I když matka doufala, že syn zůstane a konečně budou spolu, „[...] neřekla ani slovo, ani později, čímž mi odjezd ulehčila. Ale bylo to krušné rozhodování, to vám povím.“²³ Dutka pak pravidelně do Austrálie jezdil a dodnes ji považuje za svoji druhou domovinu.

Při prvním střetnutí matka autorovi blíže objasní okolnosti provázející její zatčení, útěk a následné usazení se v exilu. Některé informace se Dutka dočítá ze soudního spisu. Autor si postupně skládá obraz své matky, kterou do té doby, pomineme-li etapu jejich soužití před odchodem do dětského domova, znal jen „na dálku“. Překlenout dlouholetou bariéru se úplně nepodařilo, avšak navzdory nelehkému životnímu příběhu si matka se synem vybuodovali spokojený a naplňující vztah. Zahořklost či obviňující soudy Dutka nepocítuje. Je hrdý na

---

²² DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 166.

²³ VIEWEGHOVÁ, Šárka. Já nepíšu, já skládám. *Instinkt*, 2004, roč. 3, č. 48, s. 69.

matčinu odvalu: „Zůstala tou obdivuhodnou ženskou, jakou pro mne byla v domově. Rodiče některých chovanců byli také političtí vězni, ale ona jediná dokázala utéct.“²⁴

3.3 Neznámá identita otce

Edgar Dutka a jeho sestra žili pouze s matkou. Proto po jejím zatčení bylo umístění dětí do dětského domova nevyhnutelné. O jejich výchovu se neměl kdo postarat. Matka se vdávala velmi mladá a její manžel, o osm let starší celník holdující alkoholu, zahynul při pádu pod vlak. Spekulace, zda se jednalo o nešťastné úmrtí zapříčiněné zmíněnou slabostí pro alkohol, nebo o sebevraždu, objasňuje Bojana. Nelin manžel nestrpěl její stále častější pobývání ve společnosti druhých (způsobené zejména jeho pitím), „[...] už její nelásku v té syrové předjitřní tmě nedokázal déle snášet a vrhl se pod varšavský rychlík.“²⁵

Identita Petrova, stejně tak i Dutkova, otce, zůstává skryta. V románu *Slečno, ras přichází* je dle Nelina tvrzení Petrovým otcem její první manžel, tedy celník (analogie s manželem autorovy matky). Údaje však nesouhlasí, protože manžel zemřel ještě před válkou a syn se narodil až po ní. V souvislosti s nevyřešenou otázkou týkající se otcovství připomene Bojana Nelinu historiku z konce války, kdy se u nich doma objevil důstojník wehrmachtu a hned den poté ruský voják. Nelini krajané uvažují, který z obou mužů by mohl být Petrovým otcem. Tuto hypotézu o otci nevděčného, arogantního, sobeckého syna, jenž je své matce tak nepodobný, uzavírá jeden z Neliných a Joeových přátel, Bojanou nazývaný Krásný Serge, vzletným prohlášením: „Nechme dámě její tajemství! V tom medvědovi spí válkou zdecimovaný Fricek s věčně rozháraným srdcem Rusa.“²⁶

3.4 Odloučení matky a syna

Mít vlastní zkušenost s dětským domovem, být bez otce a odtržen od matky, těmito událostmi Edgar Dutka prošel, ale rozhodně je nepovažuje za tak tragické

---

²⁴ LESCHTINA, Jiří. Moje mumie se musela probudit z totalitního spánku. *Hospodářské noviny (příloha Víkend)*, 2006, roč. 5, č. 1, s. 7.

²⁵ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 35.

²⁶ Tamtéž, s. 116.

a za příčinu k sebelítosti. Na dětský domov nevzpomíná ve zlém. Poznal nové přátele, zažíval nejrůznější dobrodružství, příhody radostné i méně úsměvné, chodil „za školu“, nevyhnul se občasným trestům. Jinak si svěřenců nikdo nevšímal a měli naprostou volnost. Ve svém věku si neuvědomoval, že se nachází na místě ne zcela typickém. Dva roky v sirotčinci ho v negativním slova smyslu nepoznamenaly a navíc mu přinesly námět na jeho prozaický debut: „*Traumatizující? Jásal jsem, že jsem to prožil, že mám tak skvělý materiál!*“²⁷

Nízký věk se určitě podepsal i na autorově umírněnějším stesku po matce. V sedmi letech k ní ještě neměl vytvořené tak pevné pouto. Jistou absenci smutku lze pozorovat u Bena Klena, který se v dětském domově plně „soustředí“ na chlapecké průšvihy. Myšlenky na matku se u něho téměř neobjevují. S neutěšenou realitou je konfrontován až v okamžiku, kdy matku navštíví ve vězení. Vypjatost chvíle a přemáhání se, aby se před ní slabošsky nerozbrečel, nakonec vedou k nezastavitelnému pláči. Další setkání již nenásleduje. Bena se ujímají pěstouni, a tím končí období záškoláctví a nastává disciplinovaná výchova.

Když Dutka odchází po dvou letech z dětského domova k pěstounům, začíná pro něho nový život. Právě matčina sestřenice a její manžel zajistili autorovi opravdové rodinné zázemí. Smutek z nemožnosti být se svojí skutečnou matkou se u Dutky neprojevoval. Udržovali spolu písemný kontakt, jejich odloučení tak nebylo absolutní: „*V podstatě jsem tedy neměl žádný mindrák, že je matka pryč, a časem jsem začínal být hrdý na to, že je v Austrálii. Obrázky Pacifiku, které posílala, mě nakonec vzrušovaly mnohem víc než ona.*“²⁸

Matčín odchod do exilu a život ve fungující rodině můžeme z pohledu Dutkovy budoucnosti označit za „šťěstí v nešťěstí“. V kádrových dotaznících matku zapíral a jako rodiče uváděl své pěstouny. Právě adoptivní rodiče mu umožnili vystudovat. Kdyby si matka vyměřený trest odpykala, jako syn politické vězeňkyně by stěží dosáhl vysokoškolského vzdělání: „*Měl jsem kliku. Dovedete*

---

²⁷ HOMOLOVÁ, Marie. Sláva z dávno zapomenuté knihy. *Lidové noviny*, 2004, roč. 17, č. 80, s. 25.

²⁸ VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana. Totalita byla strašlivá doba. *Týdeník Rozhlas*, 2006, roč. 16, č. 3, s. 20.

*si představit, kam by mě asi vzali, kdyby se matka vrátila jako propuštěný politický vězeň? Ještě že utekla!*²⁹

Autorova matka si na druhém konci světa zařídila nový život. Přes počáteční nesnáze, spojené s ocitnutím se v naprosto neznámém kraji, sama, bez jakýchkoliv prostředků a vyhlídek, se dokázala v Austrálii adaptovat a zůstat zde až do své smrti v roce 1993. Teprve tady, daleko od stísněných poměrů v Československu, se mohla její nespoutaná povaha více projevit. Tuto živelnost a divoký temperament uplatňovala románová hrdinka Nela při organizování večírků pro své české přátele, v šití kostýmů pro oblíbenou maškarní zábavu, zkrátka žila „naplno“ a neohlížela se do minulosti. Její nezávislost a soběstačnost muže přitahovala a zároveň se jí obávali: „*Byla jako vítr. Oni seděli a ona vanula.*“³⁰ Po několika nevydařených milostných vztazích se dočká idylického manželství s Joem, jedním z mnoha dalších českých uprchlíků, pro které se Austrálie stala domovem: „*[...] a tenkrát u jejích dveří nesměle zaklepal laskavý a starostlivý Joe, aby se poptal, jestli něco nepotřebuje nakoupit nebo zařídit či udělat, a už v tom jejím bílém domku na Bronte, s širokým verandovým oknem a s výhledem na Svatební dort omývaný šlehačkovými vlnami oceánu, zůstal napořád.*“³¹

Jak již bylo na začátku této kapitoly zmíněno, spisovatel ve svých knihách preferuje mužské hrdiny. Z ženských představitelk dominuje právě matka a její osobní příběh, jehož nedílnou součástí je sám prozaik. Seznamujeme se s ní v autorově prvotině, ale její stěžejní účinkování připadá na Dutkovo zatím jediné románové dílo *Slečno, ras přichází*. V něm je spisovatelova matka předobrazem již zesnulé aktérky Nely. Některé momenty jejího životního osudu se vyjevují v reminiscencích psí vypravěčky Bojany, kterou bychom mohli označit za druhou ústřední „ženskou“ protagonistku v autorově tvorbě. Reflexí autobiografických zážitků si spisovatel zkomponoval obraz svého dětského „dramatu“ a také to mu napomohlo k sestavení matčina obrazu, k bližšímu obeznámení se s jejím osudem. Dutka nesklouzl k (sebe)dojímavému uměleckému ztvárnění a zachoval si nadhled, k němuž jistě přispěla časová pauza mezi zrodem textů a jejich realizací, stejně jako jeho výše uvedený nezahořklý, neukřivděný postoj vůči pobytu

---

²⁹ CHUCHMA, Josef. Občas to bylo k neuvěření. *Týden*, 2003, roč. 10, č. 32, s. 88.

³⁰ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 36.

³¹ Tamtéž, s. 33.

v dětském domově a matčině volbě odejít: „*Já si myslím, že sentiment je trošku trapný. Člověk může citově strádat nebo se radovat, ale v literatuře, alespoň jak já to vidím, je lepší, když má člověk odstup a nerozpláče se nad vlastním osudem.*“³²

Dutka ve své rané próze, v povídkovém cyklu *U útulku 5*, přistupuje k reflexi matčiny osobnosti ještě s určitou mírou zaujatosti. Nepracuje tu s distancí od obrazu reálné matky. Přestože jistý autorův odstup je dán užitím narativního modelu er-formy v povídkách *Sbohem, domove!* a *Návštěva*, tedy v textech, do nichž je právě Dutkova matka projektována, absentuje zde nestranný postoj vůči jejímu reflektování. Ten je bezpochyby zesílen postavou dětského protagonisty a vypravěče Bena Klena. V díle *Slečno, ras přichází* poloha animálního narátora již tuto distanci vytváří. Antropomorfizovaná vypravěčka Bojana poskytuje prostor pro nadsázku, dochází tu k jakémusi odsubjektivizování. Na něm se výrazně podílí charakterový posun v postavě syna, který se už v románu dostává mimo rámec autopsie. Užijeme-li hyperbolizovaného vyjádření, mohli bychom konstatovat, že obraz „matky nostalgické“ v prozaikově debutu je v románu přetaven v „matku nemytizovanou“. Smrt románové hrdinky Nely distanci ještě podtrhuje. Představuje jakýsi iniciační moment vypravěčova příběhu. Zatímco stín matky postupně získává u Dutky pevné obrysy, motiv matky přechází v leitmotiv, tajemství spojené s identitou otce jakoby ještě povyšovalo a „svatořečilo“ samotnou matku. Při nadinterpretacním uvažování by autorův motiv matky mohl nabývat až podoby světice, byť „světice hřešící“, jejíž provinění by spočívalo v opuštění rodiny.

---

³² SLADKÝ, Pavel. V literatuře je sentiment trošku trapný. *Právo (příloha Salon)*, 2005, roč. 15, č. 211, s. 3.

4 Podoby tematizace smrti v Dutkových prózách

Smrt jako důsledek nemoci. Smrt jako radikální způsob řešení bezvýchodné situace. Smrt jako násilné ukončení života. Všechny její podoby je možné v Dutkových textech zaznamenat. Pokud autor neopouští příběh svých postav „nedourčený“ (nejvíce prostoru z hlediska „otevřenosti“ nabízí povídková kniha *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*), uzavírá osud některých hrdinů právě smrtí.

Motiv umírání, smrti se nejintenzivněji ohlašuje v románovém opusu *Slečno, ras přichází* a v povídkovém souboru *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*.

4.1 Úmrtí zapříčiněné nemocí

„Slečinka z města“ Bojana odpočítává poslední hodiny svého života. Rakovinou stížený žaludek, špatný sluch a téměř úplná slepota jsou jistotou blížícího se konce. Z posledních sil vzdoruje, protože musí dodržet slib, který dala Nele - postarat se o jejího manžela Joea; nemůže zemřít dříve než on. Ztělesněním smrti, vraha, jenž si pro ni přijde a jen vyčkává na vhodný okamžik k útoku, je v jejích představách ras. Bojanina obava z něho graduje, nesmí ji dostat, přeje si zemřít v buši, kde se cítila nejvíce volná. Míra strachu vrhá Bojanu do preludu, v němž je ras už na dosah, aby vzápětí s úlevou zjistila, že si ho spletla se sádrovým podstavcem: „[...] a já se ubože raduji, že jsem se v noci ubránila stínu, že ten hajzl byl tentokrát jen kusem sádrového soklu. Ale kdoví co se dneska stane, třeba je ten sráč odvážnější, než si myslím [...]“.³³ Opakující se motiv rasa zesiluje metaforičnost románu.

Název díla rezonuje s varováním cikád, jejichž pokřik k Bojaně pravidelně doléhá. Repetice tohoto upozornění upomíná Bojanu na stále hrozící nebezpečí: „*Slečno, ras přichází! Utííííkejte, slečno! Chytííí jííííííííííí! Uškrtíííí jííííííííííí!...*“ „*Vřeštěly jako pomínuté [...]*“.³⁴ Smrt je obsažena již v samotném pojmenování prózy. Aluzí k ní je postava rasa, náplň jeho profese. Titul bychom tak mohli volně parafrázovat jako „Slečno, smrt přichází“.

---

³³ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 45.

³⁴ Tamtéž, s. 96.

Bojanu zastihujeme ve chvílích životního bilancování a introspekce časově limitované jediným dnem australských Vánoc. Zamýšlením se nejen nad svým uplynulým životem, ale také nad hodnotou a kvalitou života v obecném náhledu udává Bojana knize existenciální ladění. Psí vypravěčka se uchyluje k tázání po smyslu existence, po její autentické naplněnosti: „*Ted', krok před smrtí, si často kladu otázku: O čem vůbec je život, že se o něj tak třese?*“³⁵ Bojanino přemítání zasahuje do přítomného děje románu, stejně jako do jejích vzpomínkových sekvencí. Poměrně vysoká četnost užití takto laděných, filozofujících pasáží začíná postupně působit monotónním dojmem.

Bojana, naléhavě pociťující svoji a Joeovu bezmocnost, je svazována nevědomostí, zda má „život“ po smrti ještě nějaké pokračování či nikoliv. Touží po signálu, jenž by ji ujistil, že smrt není naší definitivou: „*Mít to znameníčko, že něco je, to by se to panečku umíralo!*“³⁶ Zatímco Joe a Bojana jsou čekateli na smrt, která se chystá co nejdříve udeřit, Nelin příběh je již ukončen. Její fyzickou absenci zastupuje Bojanino reminiscenční pásmo, v němž psí vypravěčka hrdinku detailněji představuje a jímž stvrzuje svůj obdiv k ní. Apostrofováním Nely a obracením se k ní během vlastních úvah vyvolává zdání její přítomnosti.

Infarkt, jenž postihl Nelu, se nevyhnul ani Joeovi. Paralyzovaný, neschopný pohybu a řeči dožívá ve společnosti věrné psí hrdinky. Vánoční den tráví se svými a Nelinými přáteli, kteří zorganizovali tradiční barbecue, při němž se vždy všichni scházeli. Netuší, že zrovna toto bude jeho posledním. Ras, jemuž se Bojana zatím úspěšně vyhýbá, si přišel nejdříve pro Joea „[...] a Joe se tiše snesl k zemi jako suchý eukalyptový list.“³⁷ Bojanin osud dochází naplnění a ona se vydává za Nelou a Joem. V sužujících bolestech se dostane na své vysněné místo v buši, kde už může rasovi podlehnout; je konečně připravena a smířena: „*Ras už přišel, ten nikdy nezabloudí. Už je tady. [...] cítím z něho tu psinu na česneku, je čas natáhnout brka, holka, tu máš můj krk, holomku, a nevymkni si ruku. [...] už mě ten hajzl škrtí [...] Už jdu za vámi, milánkové.*“³⁸

Přestože hrdinové stojí tváří v tvář smrti, existenciální charakter prózy se neomezuje jen na konečné vyústění života. Smrt se jeví jako situace, v níž se

---

³⁵ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 18.

³⁶ Tamtéž, s. 48.

³⁷ Tamtéž, s. 158.

³⁸ Tamtéž, s. 238–239.

odehrává bilancování. Do popředí se dostávají úvahy o životě, o jeho skutečném významu, o důležitosti svobody a volnosti.

Smrt následkem nemoci uzavírá také zatím poslední Dutkovu povídkovou knihu *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Ve finálním textu se protagonista Charlie těší na setkání se svými známými po několika letech v jejich oblíbeném baru. Během čekání se dozvídáme, že dva z nich už nežijí. Joe podlehl cirhóze a přítele, přezdíváného Hodinář, navštívil Charlie v nemocnici „*a pak jsem se s ním sešel ještě jednou v krematoriu, ale to už byl tuhej. Prostě to vzal hákem...*“³⁹ Shledání se neuskuteční. Hrdina je zaskočen zprávou o smrti nejbližšího přítele Tonyho, který umírá na následky žaludečního vředu.

4.2 Sebevražda

Úmrtí zapříčiněné nemocí, jemuž jsou vystaveni ústřední aktéři románu, se v souboru povídek *Stažení z kůže ze tmy vycházíme* nevyskytuje. Autorova druhá povídková kniha se pokouší přinést svědectví o destruktivním účinku politicko-spoločenského systému na jednotlivce.

Na ploše deseti textů, postihujících období od února 1948 do počátku let devadesátých, jsme vrženi do krajní životní situace postavy, jež v některých povídkách spatřuje východisko z bezútěšného, nezměnitelného stavu v dobrovolném odchodu, přesněji řečeno v nedobrovolně dobrovolném, kdy je tlakem vnějších okolností přinucena k rezignaci. Protagonista upřednostňuje nekompromisní způsob ukončení života jako důsledek marného úsilí čelit vládnoucí moci. Dutkovi vykořenění hrdinové – oběti totalitního režimu – mají být připomenutím nesvobody a tyranie komunistické vlády. Přestože toto stále ožehavé téma bylo v naší literatuře již mnohokrát reflektováno, spisovatel jej nepovažuje za vyčerpané a neaktuální: „*Myslím si ale, že to téma nelze jen tak opustit. Totalitní společnost je strašný vynález.*“⁴⁰ Na provinění a neodpuštělné činy minulosti by se mělo znovu alespoň upozornit, nechat je vyplout na povrch, ne je zamlčovat. Autor knihu opatřil mottem, v němž akcentuje nutnost od

---

³⁹ DUTKA, Edgar. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Jihlava 2007, s. 150.

⁴⁰ BALAŠTÍK, Miroslav. „Nevadilo mi přespát na lavičce v parku...“. *Host*, 2005, roč. 21, č. 10, s. 36.

takového „zametání“ upustit: „*Staré smetí. Celá léta jsme ho zametali pod koberec. Teď jsme si pořídili nový. Ode zdi ke zdi.*“⁴¹

Motiv sebevraždy (v jednom případě neúspěšné) zařadil autor do tří textů souboru. Již ve vstupní povídce jsme zahlceni dramatickými životními událostmi majitele lahůdkářství. Pro zesílení tragičnosti jeho osudu užil Dutka paralelu s Kafkovým Josefem K. Židovský obchodník je stejně jako Kafkův prokurista odveden v ranních hodinách ze svého bytu, bez vysvětlení, bez možnosti se bránit: „[...] *prý jsem milionářský hajzl, který nejen celá léta olupoval dělnickou třídu, ale udržoval i spojení se Západem a bude postaven před spravedlivý soud lidu (Volksgericht? Už zase?).*“⁴² Jako nepřítel státu je uvězněn v temné chatě na neznámém místě. Rekapituluje život svůj a své rodiny (dcera a manželka jsou po smrti), vzpomíná na matku a otce (po vzniku ČSR se přihlásili k německé národnosti). Stvrzením protivníkovy krutosti a bezohlednosti je oběšení hrdinova jediného společníka, kocoura Mourka. Obchodník svým věznilům situaci neulehčí, nedovolí, aby mu provedli to samé a aby oni rozhodovali o tom, kdy a jak zemře. Raději tento „proces“ ukončí sám: „*Trásl se mu ruce. Báł se, že to nestihne. Nechtěl, aby mu někdo pomáhal. Zvláště ne tihle.*“⁴³

K politicky nepohodlným občanům náleží rovněž rodiče protagonisty následující povídky. Byli vystěhováni ze svého domu a připraveni o továrnu. Absurdní podmínkou, aby patnáctiletý Robert mohl navštěvovat a absolvovat dvouleté učiliště, je slib přerušení jakéhokoliv kontaktu s rodiči-reakcionáři, zřeknutí se jich. Ve vši opatrnosti jede po roce domů, jen aby otci předal vlastnoručně vyrobený dárek k narozeninám. I přesto je jeho výlet prozrazen a z učiliště ho vyloučí. Tentokrát se na cestě nemusí schovávat, pozorovat, zda ho někdo nevidí. Rozhodně se však nedostavuje osvobozující pocit. Robert se neumí smířit se svojí slabostí, nedokázal vydržet, především má strach z otce, kterého zklamal. Ani jeho nečekaná reakce („*Přece se nebudeš omlouvat, že jsi syn, který má rád svého tátu. Že nejsi zrůda.*“⁴⁴) nezabrání schylujícímu se neštěstí. Otec trvá na synově vyučení, zkusí najít jinou školu, nevzdají se. Další slib, další odchod z domova je pro chlapce nemyslitelný. Tíha sebeobviňování ho vede ke stejnému řešení, jaké

---

⁴¹ DUTKA, Edgar. *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*. Praha 2007, s. 7.

⁴² Tamtéž, s. 12.

⁴³ Tamtéž, s. 20.

⁴⁴ Tamtéž, s. 32.

zvolil židovský obchodník: „*Dveře od koupelny musel otevřít silou, protože hned za nimi na prádelní šňůře viselo bílé tělo [...] otec syna rychle nadzvedl, ale musel se natáhnout pro břitvu, aby ho odřízl.*“⁴⁵ Sebevražedným pokusem není Robertův život ukončen, jak se dozvídáme v poněkud násilně dosazeném závěru: „*Chlapec neumřel. Ale už nikdy nepromluvil.*“⁴⁶ Michal Kosák ve svém (zcela negativním) recenzním příspěvku, nazvaném *Dutkova jízda na lehké převody*⁴⁷, mimo jiné vytýká autorovi právě přílišnou snahu o pointování textů, jímž se dopouští strojeného výsledku.

Moje střeoevropská familie a Tátovy narozeniny, dvojice úvodních povídek, demonstrují ničivý účinek politické mašinerie na situaci živnostníků v padesátých letech dvacátého století. Dutkův „Josef K.“ se oběsí dříve, než by smrt přišla z rukou protivníka. Robert už neunesse tíživé perzekuování své rodiny a pokusí se o totožné východisko. Potřetí už se sebevražedný motiv netýká samotného hrdiny. V povídce *Báječ*, v níž je podán apokalyptický, zvrhlý obraz totalitní společnosti a která je kompozičně vystavěna jako rámcové vyprávění, je protagonista a zároveň vypravěč vloženého příběhu svědkem sebevražedného skoku neznámého jedince: „*Cestou jsem opět v nějaké ulici uprostřed chodníku narazil na hromádku hadrů. Podíval jsem se nahoru, dům nad ním měl čtyři patra a v nejvyšším se svítilo. Kdo ví, co ten nebožák už dál neunesl?*“⁴⁸

4.3 Násilná smrt

Nejsuggestivnější zobrazení smrti a zejména směřování k ní podává text s názvem *Dům*, v němž je anonymní protagonista vtažen do mučivé hry bez pravidel. S páskou přes oči je podrobován elektrickým šokům, bití, je nucen pít vodu s plovoucími exkrementy, nechat se vodit za provaz jako otrok. Z posledních sil se brání, nepodepíše svoji prohru, chce si zachovat čest a neusnadnit soupeři jeho od začátku nepochybné vítězství. Časově a místně dezorientován získává postupně k bolesti apatii. Když ho vysvobodí ze tmy, rozeznává nábytek své pracovny. Neví ale, zda ho mučí v jeho vlastním domě nebo jestli ho někam převezli.

---

⁴⁵ DUTKA, Edgar. *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*. Praha 2007, s. 35.

⁴⁶ Tamtéž, s. 35.

⁴⁷ KOSÁK, Michal. *Dutkova jízda na lehké převody*. *Revolver Revue*, 2008, č. 70, s. 244–246.

⁴⁸ DUTKA, Edgar. *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*. Praha 2007, s. 85.

Sadismus hry je nesnesitelný, přeje si už zemřít. Možnost dobrovolného skoncování se životem mu však autor nedává. Svádí boj se svým zuboženým tělem, které smrti ještě odporuje: „Škoda že myšlenka na smrt sama o sobě nedokáže člověka zabít. Vždy k tomu potřebuje to hloupé tělo, které se samo o sobě nikdy nechce vzdát, bezhlavě a naprosto idiotsky vzdoruje nepřízni i za těch nejhorších okolností a kazí mi radost, kterou by mi způsobilo, kdyby konečně chcíplo.“⁴⁹ Politická represe páchaná na jedinci je tu představena ve své nejkrutější formě. Mučený netuší, jestli smrt v této hře znamená výhru, nebo jeho porážku. Stejně tak nechápe absurditu celé tyranie: „Ale kdo takovou hru vůbec sleduje? Kdo jsou diváci? A kdo drží nad mým protihráčem ruku, kdo ho pro mne vybral?“⁵⁰

Nerovný zápas moci systému a její oběti podstoupí také bývalý učitel přírodopisu, který využije jarní povodně k útěku za ženou, jež by konečně mohla změnit jeho neutěšenou situaci. Pro jeho odhodlání opustit nesvobodnou zemi volí Dutka přechod státní hranice přes vodu, tedy způsob identický s uprchnutím autorovy matky přes řeku Dyji do Rakouska. V neklidné atmosféře lesního ticha a znepokojujících zvuků může smrt kdykoliv zaútočit, větve stromů jako „obrovské šibenice“⁵¹ jsou její předzvěstí. Aktérovo odhodlání nelze zvrátit, jiná možnost pro něho neexistuje. Je pevně přesvědčen, že jedině žena, kvůli které celé nebezpečí absolvuje, poskytne naději a životní smysl „[...] jeho zoufale naprázdno jedoucí mašině, která sice šlape, ale každé ráno jen vyrobí hovno a nic víc.“⁵² Spisovatelova matka překážku pohraničních drátů zdolala a ocitla se ve Vídni, protagonistu naopak elektrický proud usmrtí. I přes dobrovolné rozhodnutí k činu je vykonavatelem jeho smrti opět politický útlak, pro něhož hrdinovo úmrtí představuje bezvýznamnou smrt dalšího z řady lidí: „Vyfotografovali ho. Jen do protokolu.“⁵³ Lidí, kteří se nesmířili s nesvobodným a ponižujícím životem řízeným totalitními praktikami.

Vrátíme-li se k Dutkově románu *Slečno, ras přichází*, můžeme se zde setkat také s násilně provedenou smrtí. Ta vchází ve spojitost s animální nespoutaností,

---

⁴⁹ DUTKA, Edgar. *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*. Praha 2007, s. 71.

⁵⁰ Tamtéž, s. 69.

⁵¹ Tamtéž, s. 39.

⁵² Tamtéž, s. 48.

⁵³ Tamtéž, s. 51–52.

s vraždícím instinktem, který se v Bojaně probouzí při jejím intermezzu v australské buši. Milostné vzplanutí k Alfovi odvede Bojanu z lidského světa do vlčí smečky, v níž svádí boj se svými sokyněmi o Alfovu přízeň. Přitahována dosud neprozkoumaným, pro její zvířecí pudy však typickým přírodním prostorem se v buši i ve smečce okamžitě adaptuje a zažívá doposud nepoznanou zkušenost - postavit se proti člověku, zaútočit na něho. „Slečinka z města“ spontánně zabíjí: „*Divoce jsem rvala z těch hovádek jejich neprané cáry smrdící špínou a starou krví všech možných zvířat a zakusovala jsem se a rvala ze všech sil to jejich moučně bílé maso.*“⁵⁴ Výměna rolí, člověk – zabiják a pes – oběť, je důsledkem Bojanina dobrodružného výletu. Okouzlena Alfem opouští Spotyho, který ji po jejím nečekaném útěku neúnavně hledá. Po Bojanině zmizení se rozpoutá velká pátrací akce, jež je bezvýsledná. Joe obviňuje Spotyho, že naučil Bojanu toulat se buší. Spoty vycítí jeho nepřátelství, ale nevěří, že by ho Joe, který se ho vždy zastával, byl schopen zastřelit: „*A vtom ji koupil. Tvrdá rána do hlavy a tma. Všichni se shodovali v jediném, že to Spoty dostal přesně mezi oči a byl na místě mrtev. Čistá rána.*“⁵⁵

Nekompromisní smrtelný zásah z rukou člověka se nevyhne ani Bojaniným nejbližším. V reminiscenční části věnované její psí rodině a původním majitelům se dozvídáme o bezdůvodném zastřelení jejího otce Luckyho a o něco později také bratra Majka, který se domníval, že musí ochránit matku chlapce, jenž se o ně staral, před nebezpečným milencem: „*Teprve potom se rozsvítilo světlo a my viděli nahého chlapa s revolverem sedícího v posteli a před námi na podlaze ještě chvíli se cukajícího bráchu, který měl v kožichu neviditelnou díru, z které mu však na koberec tekla dobře viditelná rudá krev.*“⁵⁶

Vražedný čin, tentokrát vztažený jen na lidskou společnost a motivovaný žárlivostí, vložil autor do „tulácké“ knihy *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Vzájemné odcizení manželů vzbudí u Frankieho podezření z Julyiny nevěry. Když si je jistý jejím milostným poměrem, nutí ji k doznání. July v afektu potvrzuje, cítí se v manželství nespokojená, nebýt dětí, odešla by. Paranoidní Frankie už dále nevydrží poslouchat její stížnosti a brutálně ženu

---

⁵⁴ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 194.

⁵⁵ Tamtéž, s. 222–223.

⁵⁶ Tamtéž, s. 160.

usmrtí mačetou: „*Musel jsem ji umlčet. To snad každý pochopí. Hlava jí klesla na pravé rameno a všechno to svinstvo z ní vyteklo.*“⁵⁷

4.4 „Ozvěna“ smrti ve *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*

Po sebevražedném ukončení života, úmrtí v důsledku fyzického týrání a usmrcení elektrickým proudem se motiv smrti v rámci knihy *Stažení z kůže ze tmy vycházíme* ještě zcela nevyčerpává. Objevuje se ve dvou dalších textech, kde už ale neplní stěžejní úlohu, není vyústěním hrdinova příběhu, ani se nevztahuje k přítomnému času vyprávění.

Narátor povídky *I babičky patří do rodiny* opět demonstruje absolutní bezmocnost jedince vůči politické nelidskosti. Vnukovi je zakázáno zúčastnit se pohřbu své babičky ve Vídni. Povolení vycestovat mají jen přímí příbuzní. Babička umírá při dopravní nehodě, je sražena tramvají. Smrt postihne nejen ji, ale je přítomna i v jejím těžce zkoušeném životě (úmrtí dětí, manžela). V ženské protagonistce se odráží životní události autorovy vlastní babičky z matčiny strany. Dutkovi prarodiče se při vzniku Československé republiky přihlásili k německé národnosti a po válce byli odsunuti. Když autorovu matku zatkli, babička žila ve Vídni, a proto se nemohla o vnoučata postarat. Právě k ní matka prchá z československého vězení: „*Tam, za ostnatým drátem [...] se rozpoutal nový teror, a netrvalo dlouho a ve Vídni se objevila její dcera bez vnoučat.*“⁵⁸

V závěrečné povídce souboru, situované do doby polistopadové, se smrt připomíná skrze hrůzné komunistické procesy vedené v padesátých letech dvacátého století. Vypravěč, propuštěný vězeň, se setkává s katem političky Milady Horákové, oběti popravené v zinscenovaném procesu.

Motiv smrti vložený do románového díla *Slečno, ras přichází* se upíná především k postavě animální vypravěčky. Ta se ocitá ve chvíli neodkladné smrti, zapříčiněné nemocí, v níž vyvstávají otázky po smyslu existence, úkolu, který byl člověku životem dán, nebo který má člověk ještě splnit. V případě antropomorfizované Bojany se jedná o její závazek vůči Nele. Smrt nabývá v Bojaniných představách alegorické podoby rasa, jenž je zosobněním krutosti

---

⁵⁷ DUTKA, Edgar. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Jihlava 2007, s. 85–86.

⁵⁸ DUTKA, Edgar. *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*. Praha 2007, s. 103.

a bezohlednosti. Před jeho příchodem varuje psí hrdinku zpěv cikád. Zde dochází ke zdvojení motivu, neboť cikáda není jen hmyz typický pro australskou buš, ale též řecký symbol věčného zpěvu. V souvislosti s tímto výkladem bychom se mohli přenést do existenciální roviny věčného koloběhu života a smrti, na který cikády svým zpěvem neustále upomínají. Užítí motivu cikády je s motivem smrti úzce spojeno. Cikáda je také na blízku posmrtné hnilobnosti těla, protože i několik let žije jako larva v podzemí; v hájemství tělesnosti smrti.

Člověku spíše emočně daná touha zemřít v domovině se u Dutky nerealizuje. Nela a Joe umírají v Austrálii (stejně jako zmínění aktéři z povídkového souboru *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*). Zatímco nativní pud zvířete (Bojany) zemřít v rodné buši je natolik silný, že překonat jej - i přes všechny nástrahy - není zkrátka možné.

Uvedení protagonisté povídkového díla *Stažení z kůže ze tmy vycházíme* se marně snaží čelit neporazitelné moci, která neúprosně destruuje jejich životní hodnoty, vystavuje je nepřetržitému strachu a tenzi. V mezním okamžiku si uvědomují své reálné možnosti. Neunesou tíživou situaci v politické mašinerii doby a obrací se k sebevražednému způsobu ukončení života, který však není důsledkem jejich svobodného odhodlání. Ve skutečnosti je jim upřeno rozhodnutí o dobrovolném odchodu ze života, neboť je přeměněno v odchod veskrze nedobrovolný, vynucený do krajnosti dovedeným politickým nátlakem.

Již samotný temný a téměř drastické konotace vyvolávající název prozaikovy knihy napovídá o bezútěšné atmosféře textů do ní zařazených. Podobně jako je smrt přítomna (prostřednictvím rasa) v titulu autorova románu, ozývá se i v pojmenování Dutkova povídkového souboru, kde je expresivně ztvárněna jako „staženost z kůže“. Tento útrpný extatický stav není pro postavy východiskem. Ty totiž z příznačné „tmy“ ani tímto aktem „nevycházejí“. Tma, temnota prostupuje dílem v několika podobách. Stává se pro hrdiny úkrytem (*Pod vodou*), součástí trestu při mučení (*Dům*), zahaluje svět při apokalypse (*Báječ*). V přeneseném významu označuje temnotu režimu, tedy jeho zločinnost a nadvládu nad společností.

Nevyrovnaný souboj politicko-sociálního systému a jedince, opět represivně vedený, je reflektován také v násilně provedeném úmrtí (smrt hrdinů následkem umučení a zasažení elektrickým proudem). V tomto případě se

nástrojem násilného zabíjení „člověka systémem“ stává ideologický aspekt, mocenská pozice. Motiv násilného usmrcení se u Dutky vyskytuje ve dvou polohách. Mohli bychom hovořit o kontrastu „pudu“ člověka a pudu zvířete. Joe zastřelí Spotyho pod vlivem vzteku, Frankie usmrtí nevěrnou manželku v záchvatu žárlivosti. Oba se tak dopouští vraždy v důsledku vypjatého emocionálního momentu. Bojana se během svého výletu v australské buši poprvé utká s člověkem. Její vraždící instinkty se naplno probouzí. Psi vypravěčku motivuje k zabíjení pouhý přirozený pud, který však nelze považovat za odsouzení hodný oproti násilné smrti páchané člověkem.

Vedle „pudové“ dvojice bychom mohli smrt v autorově pojetí nahlížet také jako dualitu tělesnosti a „duševnosti“. Právě vražedné ukončení života spadá do oblasti fyzické. V rovině duševní jsou hrdinové vystaveni nějakému vnitřnímu sváru. Protagonisté povídkové knihy *Stažení z kůže ze tmy vycházíme* se snaží čelit vládnoucímu režimu, zápolí s ním aktivně nebo alespoň ve svých myšlenkách, přestože vynaložené úsilí je předem zbytečné. Bojanino postupné směřování k smrti zaplňují existenciální otázky o smyslu života, o hodnotách života a smrti, o možnosti posmrtného bytí. Intenzivní přemítání znejistňuje její váhání „setrvat“ v životě, nebo se již vydat zemřít do buše.

Mortální typologii v Dutkových prozaických dílech reprezentují tři předložené podoby smrti. Jejich zobrazení jsme dokumentovali konkrétními textovými ukázkami, pomocí kterých jsme se pokusili o zachycení autorovy koncepce motivu smrti a o zobecňující pohled na reflexi této tematiky v jeho tvorbě.

5 Obraz emigrace v Austrálii

„Je to úděl, být cizincem.“⁵⁹

Opuštění rodné vlasti, odchod do cizí země, poznání nových sociálně-politických poměrů, odlišné mentality, kulturních zvyklostí, snaha o co nejrychlejší adaptování se v místním prostředí, o materiální zajištění své existence – to vše jsou atributy života v emigraci. Osud emigranta/exulanta, zachycení jeho úspěšného či nezdařeného zabydlení se představuje atraktivní námět slovesného ztvárnění.

V souvislosti s tematickým vymezením této kapitoly si jen upřesníme skutečnost, že Edgar Dutka nenáleží k českým exilovým autorům. Obraz přistěhovalce v jeho knihách se tak neopírá o prozaickou vlastní emigrantskou zkušenost. Impulsem k zpodobení se mu stal matčin úděl exulantky.

Pobyty českých přistěhovalců na vzdáleném kontinentu ve spojení s pohledem na jeho exotickou flóru, rozmanitou faunu, písečné pláže, hořící buše věnoval Dutka román *Slečno, ras přichází*, povídkový soubor *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky* a divadelní hru *Autobus do Wollongongu*. Život místní české komunity přiblížila spisovateli svým vyprávěním nejen matka, ale detailnější představu si utvořil také on sám, když ji v roce 1968 navštívil. Při tomto setkání více pronikl mezi české krajany, pro něž se stal téměř „zjevením“, které jim nostalgicky připomnělo jejich rodnou zemi: „Všichni mně chtěli ukázat, jak žijí, jak se v té Tramtárii neztratili. Byl jsem maskot, kterého si půjčovali z ruky do ruky. Většina z nich byla bezdětná nebo jim zůstalo kus rodiny tady.“⁶⁰

Poté Dutka do Austrálie jezdil pravidelně a podobně jako matka si k ní vybudoval velmi pevný vztah. Považuje ji za svoji druhou domovinu.

Než se budeme blíže zabírat tematikou této kapitoly, měli bychom nejprve odlišit trvalé a přechodné usazení se autorových postav v australském prostředí. O „naplněné“ emigraci lze hovořit v souvislosti s českou komunitou utvořenou kolem Nely a Joes v románové próze a kolem Mary a Frankieho v divadelní hře. Tito protagonisté se v Austrálii usadili natrvalo. Jejich potomci a další zástupci

---

⁵⁹ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 28.

⁶⁰ LESCHTINA, Jiří. Moje mumie se musela probudit z totalitního spánku. *Hospodářské noviny (příloha Víkend)*, 2006, roč. 5, č. 1, s. 8.

mladší generace (také k nim náleží aktéři povídkové knihy *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*) přijíždějí do neznámé země z jiných příčin a nezůstávají tu. V tomto případě skutečná emigrace nenastává, jedná se pouze o časově neurčitý život v cizině. Obě polohy se v souvislosti s identickým prostorem Austrálie prolínají. K protknutí bude docházet i v následujícím výkladu.

Nela s Joem, hrdinové Dutkova románového opusu *Slečno, ras přichází*, a jejich přátelé si jako cizinci ocitnuvší se bez rodinného zázemí, prostředků, vyhlídek na své působení ve zcela neznámých končinách usilovně hájili vzájemnou pospolitost. Soudržnost své etnické jazykové menšiny posilovali pravidelnými večírky, při nichž organizovali barbecue, turnaj v šipkách, popíjeli; zpěvem moravských písní se na chvíli přenášeli do země, z které odešli a jež se jim alespoň tímto způsobem oživovala.

Okolnosti Nelina objevení se v Austrálii byly popsány již v předchozích kapitolách. Neméně dramatická situace provázela rovněž Tonyho cestu až „k protinožcům“. Bojanin oblíbenec stejně jako Nela podstoupil riskantní útěk z domova. Z vojenského lomu na rakouských hranicích se zavěšen pod mostní traverzou vydává vsříc svobodě: „*Jen nešlápnout vedle, jen nesklouznout po namrzlých vyboulených nýtech a nespadnout dolů do řeky. Než by se utopil v hučící temné vodní mase plné bezedných vírů, Rusové by ho určitě stačili ještě rozstřílet. Jen se nepustit.*“⁶¹ Společné vzpomínky Nely a Tonyho sahají do rakouského běženeckého tábora, kde se poprvé uviděli. Pokračovat v navázaném kontaktu jim pak umožnila Austrálie. Politické poměry ovládající Československo determinovaly životní osudy také dalších Dutkových přistěhovalců. Joe po válce pomohl převést do Německa několik politiků „*posraných strachy z komunistů*“⁶² a nakonec musel uniknout i on sám. Serge, jemuž psí vypravěčka vtiskla atribut Krásný pro jeho vznešené, filozofující myšlenky, pocházel z bohaté rodiny vládního malíře upínajícího se k ruským idejím. Za portrétování vykořisťovatelů dělnické třídy mu komunistická moc zabavila veškerý majetek. Syn odchází za příznivějšími podmínkami nejdříve do Evropy a potom nalézá útočiště v Austrálii. Bruno, Nelin oddaný pěvecký partner na večírcích, odmítá být součástí násilností

---

⁶¹ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 86.

⁶² Tamtéž, s. 99.

páchaných na obětech politických nepokojů a jako důstojnický čekatel uprchne „[...] *hned potom, co byl po válce převelen na východní Slovensko honit banderovce a viděl rozstřílená lidská těla.*“⁶³ Posledním členem exulantského spolku semknutého kolem Nely a Joea je George. Původní Nelin nápadník se v nové domovině vypracoval na vedoucího letištního cateringu a jako jeden z mála zdolal bezdětné „prokletí“ přistěhovalců a založil zde rodinu.

Stav politické a sociální neutěšenosti přiměl některé jedince k odhodlání vzdát se dosavadního způsobu života, svých nejbližších, známých, zpřetrhat (dočasně či natrvalo) vztah s rodným krajem. Pro mnohé z nich se tato těžká volba stala jediným akceptovatelným východiskem. V souvislosti se zmíněným důvodem, jenž byl impulsem k opuštění, doufají po příchodu do cizí země v brzké zlepšení domácích poměrů a v cestu zpět do své vlasti. Pohlčení touto neochvějnou vírou vyčkávají a místo snahy o co nejrychlejší přizpůsobení se prostředí zatím stagnují. S vidinou návratu počítali i Dutkovi románoví hrdinové. Realita je však postupně zbavila klamných představ. „Slečinka z města“ si vybavuje jejich lítost nad zmařenou nadějí, kterou pronesl Krásný Serge: „*Tomu, co nás kdysi chtěl vidět v Heraldů jako úspěšnou etnickou menšinu, tenkrát prozradil, že jsme umřeli na iluze, že se brzy vrátíme domů, proto není třeba začínat jinou kariéru, stačí chvíli počkat, zazpívat si, vykoupat se v oceánu, a do švestek bude po rudém puči [...].*“⁶⁴ Autorovi uprchlíci nakonec uvykli novému působišti a čelili potížím spojeným se statutem cizince, přestože tento úděl si s sebou nesli po celou dobu. Nejen perspektiva návratu, byť neuskutečněná, ale také nepochybný stesk po absentující domovině jsou symptomem přistěhovaleckého osudu. Nostalgie po chybějícím rodném kraji se zrcadlí v Georgeově snu, v němž je obklopen česky mluvícími osobami a tato jazyková identifikace v něm vyvolá radost a zároveň dojetí: „*Zdalo se mi, že jdu po hlavní třídě v neznámém městě, proplétám se mezi lidmi a najednou zjistím, že všem kolem sebe rozumím, že všichni mluví naším mateřským jazykem, naprosto všichni! [...] Chodil jsem sem a tam, proplétal jsem se tím davem a řval jsem tichou radostí, nemohl jsem se toho zázraku doposlouchat.*“⁶⁵

---

⁶³ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 105.

⁶⁴ Tamtéž, s. 30.

⁶⁵ Tamtéž, s. 123.

Někteří autorovi hrdinové odešli do zahraničí s přesvědčením o volném, svobodném a zejména spokojenějším životě, který si tu zařídí a jenž nepřipustí úvahy o návratu domů. V konfrontaci s touto idylickou představou vystřízliví. Setrvávají ve svém dosavadním postavení nebo budou obsazeni do úplně jiných pozic? Jsou připraveni účinkovat v neznámé „hře“? „Znamená to, že se tady zase vrátili ke svým původním rolím, nebo dostali úplně jiné? Jestliže jiné, těžko říct, že lepší, protože i s nimi se dost natrápili.“⁶⁶ Nesnáze provázející úsilí uplatnit se, realizovat své cíle a úmysly naráží na stigma „cizosti“ hrdinů. Nenaplnění snu o úspěchu v cizině, ztrátu počátečních iluzí bychom mohli chápat jako další příznak údělu přistěhovalce, jemuž jsou vystaveni zejména aktéři povídkové knihy *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Mary a Bill chtějí v Austrálii provozovat hospodu. Zajistit potřebné finance jim má zatím Sandwich bar, jehož nejčastějšími návštěvníky jsou jejich přátelé – krajané. Za pravidelné hlasité noční dýchánky obdrží pokutu, kterou nejsou schopni zaplatit, a není jim prodloužena smlouva na další období. Po roce planého snění musí bar uzavřít a připustit si porážku: „*Je to naposledy, Mary. Nekaž nám to.*’ [...] *Bille, kde vezmeme ty prachy?*’ řekla Mary. *Pst! Nemluv o provaze v domě oběšencově. Pojd’, dáme si s klukama pivo a pak hned pojedeme domů.*’ *To chci vidět!*“⁶⁷ Charlie, autorovo alter ego toulající se bezcílně exotickou krajinou, je také zbavován svých očekávání: „[...] *a nad mými vybájenými sny se už stahovaly mraky, což ve mně vyvolávalo nostalgii po neznámém a nedobytém.*“⁶⁸ Jejich konkrétní náplň zůstává utajena, stejně jako netušíme, proč se protagonista ocitl právě na tomto místě, před čím nebo kým utekl. Nedaří se mu najít práci, bez peněz a nějaké určité motivace se jen tak nechává vézt stopem. Dospívá k přiznání si, že jeho zamýšlené touhy a naděje se neuskuteční ani na druhém konci světa. Jsou příliš „beatnické“ a „[...] *já jsem jen panák ze snů, ve kterých pragmatismu není ani za nehet.*“⁶⁹

Původní ideály Dutkových aktérů mizí, jsou nuceni smířit se s ne příliš uspokojivými možnostmi, které jsou však pro ně stále akceptovatelnější než

---

⁶⁶ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 164.

⁶⁷ DUTKA, Edgar. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Jihlava 2007, s. 126.

⁶⁸ Tamtéž, s. 136.

⁶⁹ Tamtéž, s. 102.

návrat domů. Nebo si připustí svůj nezdár v cizině zapříčiněný „nálepkou“ emigranta a rozhodnou se odjet zpět.

Tematiku emigrantství, individuální přístup hrdinů k novým podmínkám, k dosud nepoznané zkušenosti vložil autor nejen do románu *Slečno, ras přichází* a povídkového souboru *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*, ale zakomponoval ji už do díla dřívějšího. Po nuceném odchodu ze scenáristického oddělení Filmového studia Barrandov napsal Dutka divadelní hru s názvem *Autobus do Wollongongu* (1978), která rovněž vykazuje zřejmé autobiografické rysy: Hlavní představitel Štěpán odjíždí do Austrálie, kam emigrovala jeho matka Mary. Po nějaké době zde strávené volí návrat zpět domů. Hra mohla Dutkovi oficiálně vyjít, dokonce ji uvedlo Divadlo na Vinohradech, ale dostalo se jí velmi negativní odezvy. V souvislosti s kritérii normalizační doby na literární a obecně uměleckou produkci byla intence díla nepochopena. Inscenace, převedená do ironizované, zesměšňující polohy, se dočkala pouze dvanácti repríz. Byla hrána jako protiemigrantská satira: „*V divadle to ovšem pochopili tak, že jsem rychlokvaška, která se potřebuje zavděčit režimu, a začali hru předělávat do jakési satiry, vyškrtali monology, to, co bylo míněno vážně, se nakonec hrálo jako sranda.*“⁷⁰ Sám Dutka se vyjádřil odmítavě k divadelnímu ztvárnění (ze strany režiséra i herců), k proměně původního záměru. Kritika postrádala vývoj charakterů jednotlivých postav, jejich zřetelnost, schopnost konat, opravdu žít místo pouhého únavného mluvení: „*Jako by se autor bál velkých vášní a velkých konfliktů a citů, bagatelizuje je a stírá a nechává postavy spíše vyprávět než skutečně žít.*“⁷¹

Budeme-li vycházet z chronologie vydání autorových děl, tak se v této divadelní hře poprvé seznamujeme s literární reflexí prozaikova osobního příběhu. Štěpánovo setkání s matkou po mnoha letech, důvod jejího útěku z Československa spojený s opuštěním syna tvoří analogii k Dutkově vlastnímu zážitku. Životní osud spisovatelovy matky se promítá do života emigrantky Mary: „*Tenkrát jsem vyletěla jako z holubníku. Šup! A byla jsem u klokanů. [...]*

---

⁷⁰ BALAŠTÍK, Miroslav. „Nevadilo mi přespat na lavičce v parku...“. *Host*, 2005, roč. 21, č. 10, s. 37.

⁷¹ SOCHOROVSKÁ, Valeria. Dvě původní hry na Vinohradech. *Mladá fronta*, 1979, roč. 35, č. 114, s. 4.

Nechtěla jsem prožít pitomý život vdovičky, zahrabané na malém městě. Měla jsem tenkrát pocit, že jsem jiná než ostatní.“⁷²

Jak jsem uvedla již v kapitole o reflexi matčiny osobnosti v autorových prózách, Petrova charakteristika (a nyní po představení divadelní hry také Štěpánova) se plně neidentifikují s osobou samotného spisovatele. Vždy se jedná o stylizace, v nichž autobiografický prvek přežívá. Tato skutečnost, jež vytváří autenticitní pojítka mezi autorem–synem a Petrem a Štěpánem – „literárními syny“, je zachována jak v románu *Slečno, ras přichází*, tak ve hře *Autobus do Wollongongu*. V závěru divadelní hry dochází ke ztotožnění Štěpánovy volby a Dutkova tehdejšího rozhodnutí. Spisovatel se po ročním pobytu na druhém konci světa vrací do rodné země. Jazyková překážka a nemožnost profesního uplatnění se v neznámém prostředí zapříčinily jeho odjezd. Totožný důvod přiměje k návratu i filmového scenáristu Štěpána.

V divadelní hře *Autobus do Wollongongu* dochází k přímé konfrontaci vztahu mezi matkou a synem. V Maryiných nezodpovězených otázkách se probouzí pocit nejistoty ohledně synova postoje k ní: „*Myslíš, že mě má Štěpán rád jako mámu? [...] A co když zjistím, že o mě nestojí? Že pro něho nejsem žádná máma?*“⁷³ Štěpán a Mary navazují dialog poznamenaný dlouholetou pauzou, komunikují spolu bez výčitek. Pro srovnání si můžeme připomenout odlišnou situaci v Dutkově románu, kdy je z Petrova chování k umírajícímu Jovi a zemřelé Nele patrné neodpuštění, absence jakéhokoliv pokusu o sblížení se. Tuto nepovedenou snahu potvrzuje Bojanina domněnka o Nelině lítosti nad synovou cestou do Austrálie.

Vedle ženských emigrantek Nely a Mary se v Dutkově tvorbě seznamujeme také s partnerkami jejich synů. Snadnější adaptování se v cizí zemi a finanční zabezpečení přináší dívkám prostituce. Petrova Betty (Eliška Bauerová), sarkasticky nazývána Bojanou například „vrtule“, „hárající čubka“, „mladá kudlanka“, se po „kariéře“ sekretářky okresního tajemníka komunistické strany ocitá u australského strýce a začíná si vydělávat způsobem, který psí vypravěčka cynicky komentuje: „*Neponižovalo ji, že to do ní někdo cpe, vždyť kvůli tomu do*

---

⁷² DUTKA, Edgar. *Autobus do Wollongongu*. Praha 1979, s. 23.

⁷³ Tamtéž, s. 23-24.

své nové vlasti přijela, ale že se s ním při tom nemůže domluvit.⁷⁴ Na rozdíl od Bettyina plánovaného zajištění peněz se Zuzana⁷⁵ k této cestě uchyluje spíše z nutnosti, po několika neúspěšných pracovních příležitostech. Austrálie zklamala její očekávání a chce se vrátit domů: „[...] *Moře peněz! A hned [...] Kde jsem je měla vzít? [...] Ano, jezdila jsem s Codym, protože jsem věděla, že jinak tolik peněz nevydělám. Už mi chybělo jenom pár dolarů. Už jsem mohla být dávno doma.*“⁷⁶ Štěpánovo odhalení dívčina pravého příjmu peněz a následný rozchod dohání Zuzanu k podřezání žil. Sebevražedným pokusem⁷⁷ autor její příběh neuzavírá. Po zotavení dívka Austrálii neopouští a je odhodlána znovu a lépe tu uspět.

Podobně jako jsou v románovém opusu Nela a Joe obklopeni svými přáteli – krajany, utvoří se komunita českých emigrantů také kolem Mary a Frankieho. Představitelem neúspěšného přistěhovalce, jehož původní ideály v cizí zemi ztroskotaly, je postava Billa Comebacka⁷⁸. Po rozvodu a odloučení od dětí se upíná k alkoholu. Návrat do Československa nebo setrvání v Austrálii mu nenabízí řešení situace. Neví, kde je nyní jeho domov: „[...] *Jenomže kam domů? Tam, kde jsem běhal po lesích a hrál si na kovboje? Nebo tam, kde jsem jedné krásné holce udělal dvě děti? ... Já bych jel. Ale kam? ...*“⁷⁹

Nejen pro Mary, ale také pro Boba Highe, dalšího emigranta z autorovy divadelní hry, se Austrálie stala skutečným domovem. Oba se tu zabydleli a finančně zabezpečili. Dalším pojítkem mezi nimi je nenaplněná rodičovská role, na níž autor ilustroval narušení vztahu rodič – potomek jako negativní důsledek

---

⁷⁴ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 57.

⁷⁵ S postavami Zuzany a Štěpána (pod jinými jmény) se setkáváme také v autorově knize *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. V ní je zařazena povídka *Autobus do Wollongongu* zachovávající z Dutkovy divadelní hry nejen název, ale zejména téma prostituce. Zuzana a Štěpán tu vystupují jako emigranti Mariana a Charlie (prozaikovo alter ego). Charlie, stejně jako Štěpán, náhodně zjistí, čím se dívka ve skutečnosti živí.

⁷⁶ DUTKA, Edgar. *Autobus do Wollongongu*. Praha 1979, s. 59.

⁷⁷ Motivem sebevraždy se detailněji zabývám v kapitole Podoby tematizace smrti v Dutkových prózách. Protože mé vymezení zahrnuje autorova beletristická díla, sebevražedný pokus užitý v divadelní hře *Autobus do Wollongongu* v dané kapitole neuvádím.

⁷⁸ Zde Dutka užil jazykovou hru se jménem. Ve snaze o úplné odtržení se od rodné domoviny a naopak ztotožnění se s nečeským prostředím dochází k „absolutnímu přepisu“ jména Vilém Navrátil na Bill Comeback. Stejný postup se opakuje u postavy Boba Highe (česká verze jeho příjmení zní Hořejší). Přijetí jména v takto upravené podobě bychom mohli vnímat jako další příznak emigrantského údělu.

⁷⁹ DUTKA, Edgar. *Autobus do Wollongongu*. Praha 1979, s. 65.

emigrantského údělu. Mary a Bob se po mnoha letech setkávají se svými syny, kteří zůstali v Československu. Jsme vystaveni dvojí, protichůdné reakci z pohledu synů. Štěpán matčin odchod bez výhrad akceptoval. Po roce stráveném v Austrálii se (stejně jako Dutka) vrací i přes matčino přání zpět domů: „*Nezlob se, máti. Já vím, tys čekala, že tady zůstanu, že to potáhneme spolu a že mi budeš mámou a já tobě synem... Škoda, že jsme s tím před dvaceti lety museli přestat. Nic ti nevyčítám. Opravdu. Vážně. Jsem rád, že jsme to zkusili.*“⁸⁰ Pro Boba Highe je synova návštěva nemilým shledáním. Alfův nesmířlivý postoj k otcově sobeckému rozhodnutí graduje v emocionálně sarkastické výčitky: „*Promiň, Bobiku. Opravdu se ti nelíbím? [...] Měls mě líp vychovat. [...] Dneska jsi mister High. Ale nezapomeň, tatínku, že jsi taky Hořejší, ten zbabělec, který utekl a nechal mámu s děckem v bryndě. [...] A co jsem od tebe dostal? Akorát titul! Syn vlastizrádce!*“⁸¹ Obnovit vzájemné spojení se nedaří. Otec se smiřuje s neosobním kontaktem: „*Víš, Mary, ono je lepší psát si psaníčka, než po takových letech zkoušet spolu žít.*“⁸²

Děti emigrantů přijíždí do Austrálie navštívit své rodiče. Na rozdíl od nich, kteří do ciziny odjeli za svobodou, s cílem najít zde útočiště a už se zde natrvalo usadili, jejich děti a ostatní „mladí“ se sem vydávají z jiných příčin. Štěpánovu cestu za matkou zastíní nápad získat peníze lovem krokodýlů. Alf jede za otcem, aby z něho vymámil finance a otevřeně mu vyjevil své pohrdání. Petrova Betty si chce snadným způsobem přivydělat a rovnou odjíždí do Austrálie za účelem prostituce. Zuzanu nebaví nudný život v Československu, potřebuje změnu. Neuspokojivé pracovní nabídky ji však dovedou také k prostituci a ke zjištění, že jí její stereotypní život doma chybí: „*Já jsem chtěla žít jinak než předtím. To je všechno. Prostě mít se fajn. [...] Jenomže to má háček. Já asi neumím žít jinak. Mně se po tom stýská.*“⁸³

Prozaikova matka uprchla z Československa v roce 1950. Tedy v období, kdy v naší zemi probíhala druhá velká exilová vlna, která započala po roce 1948. Řada českých intelektuálů a umělců odchází do zahraničí z důvodu politické nesvobody. Dutkovi přistěhovalci, pouťoroví exulanti, z románu *Slečno, ras*

---

⁸⁰ DUTKA, Edgar. *Autobus do Wollongongu*. Praha 1979, s. 81.

⁸¹ Tamtéž, s. 76.

⁸² Tamtéž, s. 74.

⁸³ Tamtéž, s. 11.

přichází a z divadelní hry *Autobus do Wollongongu* se ocitají v australském exilu právě kvůli nepříznivým politicko-společenským poměrům v Československu. Nedopustili nechat sebou dále manipulovat a raději „[...] *utekli ze země divných příběhů, s divnými pravidly [...] odmítli hrát šašky šaškům, vydat jim svůj osud všanc* [...]“.⁸⁴ Obraz českých emigrantů v Austrálii podává Dutka ve svých dílech objektivně, bez nějakého emotivního zaujetí. U autorů, kteří sami prošli emigrantskou zkušeností a jejími charakteristickými symptomy (např. stesk po rodné zemi, nenaplnění představ aj.), by se jejich literární ztvárnění tematicky emigrantství mohlo snažit o jakési vyrovnávání se s tímto traumatickým osobním zážitkem, o neustálé poukazování na absentující domovinu, o případné obviňující, vyčítavé soudy. S tímto postojem se u „neemigrujícího“ Dutky nesetkáme, nerealizuje ho prostřednictvím svých přistěhovalců. Nostalgické vzpomínání na rodnou vlast a melancholické pocity smutku jsou u jeho hrdinů na začátku nového života přítomny, ale v akceptovatelné míře, autor se nedopouští jímavého zpodobení.

Prozaikova koncepce zobrazení emigrace spočívá v pouhé deskripci emigrantského údělu. Dutka uvádí příčiny vedoucí k odchodu do Austrálie, zachycuje spokojené usazení se některých přistěhovalců a také potíže, zmařené sny a představy provázející ostatní, méně úspěšné české emigranty. Neuchyluje se k existenciálním analýzám, jeho protagonisté nejsou stavěni do pozice zcela vykořeněných jedinců, v novém domově na ně doléhá samota a smutek (ten se nejintenzivněji projevuje u postav Nely a Mary v souvislosti s jejich opuštěním syna). Vedle věcného popisu zdařilého či obtížného adaptování se zaujímá autor k tematice emigrantství kritické stanovisko. To se vztahuje ke komunistickému režimu Československa, jehož represivní moc přiměla Dutkovy hrdiny odejít do Austrálie, učinila z nich politické exulanty. Právě tento politický faktor je reflektován v autorových dílech *Slečno, ras přichází* a *Autobus do Wollongongu*. Ve spojení s postavami emigrantů věnuje autor pozornost rodinným vztahům. Dutkova autentická role syna emigrantky jej právě přiměla soustředit se ve svém románu a v divadelní hře na zobrazení vztahu rodič – potomek a na pravděpodobnost či nemožnost znovunavázání přerušného spojení.

---

⁸⁴ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 163–164.

Na začátku kapitoly jsme si vymezili „skutečnou, úplnou“ emigraci a pouhý časově neohraničený život v cizině, který aktéři rovněž podstupují. Oba póly, užité v Dutkových „australských“ knihách, se střetávají v tomto rodinném kontaktu, dochází zde k jejich průniku.

Hrdinové autorova povídkového souboru *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky* reprezentují onu „nepravou“ emigraci. Přichází do Austrálie bez určitých pohnutek, nezatíženi konkrétními plány, jen se bezcílně pohybují v neznámém prostředí.

Působení české komunity v Austrálii pojímá Dutka jako popisné vyobrazení jejího zdárného nebo problematického přizpůsobení se novým podmínkám. Tematika emigrantství u něho vchází do souvislosti s kritickou reflexí politické situace v totalitní československé společnosti.

6 Tělesnost a erotika

Mužští hrdinové zauímají dominantní postavení v Dutkových prózách. Ženským aktérkám, pomineme-li reflexi matčiny osobnosti v autorově tvorbě, věnuje spisovatel o něco menší pozornost. Tím máme na mysli, že je nestaví do role hybatelek děje, nejsou protagonistkami příběhu. Specifickou pozicí se v tomto ohledu vyznačuje Bojana, psí vypravěčka a současně hrdinka románu *Slečno, ras přichází*. Autorovy mužské a ženské postavy jsou v textech nahlíženy ve vzájemných vztazích. Dutka zachycuje partnerské vztahy svých aktérů také v rovině intimní, kdy explicitně popisuje nahotu lidského těla a průběh pohlavního aktu. Pasáže tohoto charakteru jsou nejvíce zastoupeny v próze *Slečno, ras přichází* a v povídkové knize *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*.

Než se budeme v daném kontextu zabývat zmíněnými tituly, věnujeme pozornost autorově prvotině. Již tady Ben Klen s dětskou zvědavostí poznává odlišnosti dívčího těla. Protagonistovy doposud fantazijní představy jsou vystřídány skutečným pohledem na obnažené dívky z dětského domova. Pozoruje je při koupání, okouzlen lidskou nahotou: „*Božena stála ve vaně a drhla si hlavu. Byla tak namydlená, že nebylo vůbec nic vidět. [...] Teda viděl jsem, že má takové ty cecky, ale ty nebyly skoro ani poznat. [...] Je to děsná bašta, dívat se, jak vypadají lidi nahatí. Zvlášť Božena, která má černou bradku pod břichem...*“⁸⁵ Ke vzájemnému sledování chlapeckého a dívčího těla dochází mezi Benem a Marušou na koupališti během jejich osamocené výletu: „*[...] a skočila asi z desátého schodku s roztaženými nohama. [...] Ale dobře jsem se díval. Bylo vidět jenom tmou, ale takovou doopravskou. Jakou mají holky mezi nohama.*“⁸⁶ Ben se chce před dívkou také předvést: „*[...] celých pět metrů jsem si držel nataženého šulinka, aby taky něco viděla, i když je mně teprve devět [...]*“⁸⁷ Bližší fyzický kontakt mezi dětmi nenastane, Benovy zábrany jsou silnější: „*Maruša se zase hrozně rozřehtala [...] Měl jsem chuť po ní skočit a prokousnout jí jeden ten cecek. [...] Ale měl jsem strach. Ani jsem ju za to nechytl.*“⁸⁸ Nejen

---

⁸⁵ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 24–25.

⁸⁶ Tamtéž, s. 142.

⁸⁷ Tamtéž, s. 143.

⁸⁸ Tamtéž, s. 143.

Ben, ale i ostatní chlapci by se rádi seznámili s do té doby nepoznanými a pro ně lákavými jedinečnostmi dívčího těla, s tajemstvím sexuálního styku. Nejpokročilejší je v tomto směru Osin, jeden z nejstarších chlapců v sirotčinci zamilovaný do Elišky. Ben je přistihne v choulostivém momentu, který si ve své neznalosti neumí vysvětlit: „*Podíval jsem se dovnitř, a to jsem ještě nikdy neviděl. Eliška byla celá nahatá a seděla na Osinovi a vykládali si nebo co.*“⁸⁹ Poněkud nepatřičně v souvislosti s dětskými aktéry, ale zejména humorně působí situace, v níž jeden z chlapců vyzve ostatní, aby si vyzkoušeli, jak probíhá pohlavní styk. Objektem chlapecké nezkušenosti a zvědavosti se stává dívka Trůdyna. Na komičnosti dodává celé události fakt, že Trůdyna spí. Chlapci se rozpačitě a s dětskou nevědomostí snaží simulovat tělesné sblížení s dívkou, a to co nejopatrněji, aby ji neprobudili. Ben v této dobrodružné hře „vítězí“: „*Opřel jsem se z každé strany a šulinkem jsem ji šimral po břuchu. A ze všech nejdýl.*“⁹⁰

Protagonistovy komentáře nepostrádají osobitě vyjadřování, jež je v souladu se specifickým jazykovým ztvárněním díla, s rozmanitou mluvou dětského vypravěče. V podání Bena Klena je vyznění intimnějších scén zábavné, umocněné tímto chlapecky svérázným jazykem, který nepůsobí pohoršlivě ani vulgárně. Ve vztahu k vymezené tematice této kapitoly zachycuje autorův debut první mladistvé pozorování, zkoumání dívčího těla a probouzení sexuality typické pro hrdinův věk.

Po jakémsi erotickém „náznaku“ povídkového cyklu se dostáváme k otevřenějším a jazykově pestřejším popisům sexuálního aktu a lidské nahoty, tentokrát už dospělých hrdinů. V některých případech se tak děje prostřednictvím hrubějších výrazů odpovídajících naturelu mluvčích.

V románu *Slečno, ras přichází* jsou tyto obrazy samozřejmě zprostředkovány psí vypravěčkou Bojanou. Petr a Betty, kteří vyplňují svůj společný čas právě milostnými hrátkami, tak poskytují Bojaně prostor k jejímu nadsazeně stylizovanému vyjadřování, které demonstruje vzájemný nepřátelský vztah mezi ní a milenci: „*Mladá kudlanka se ráda ukazovala polonahá a Péta běsnil, kdykoliv mu ji nastrčila.*“⁹¹ nebo „*Sotva si ho oklepal, vrávoral zpátky do ložnice*

---

⁸⁹ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 153.

⁹⁰ Tamtéž, s. 36.

⁹¹ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 16.

a za chvíli už ti dva začali jařit. [...] Vrtule sice chvíli rozespale bručela, ale o chvíli později už zase bouchala hlavou o tapety, nejspíš u toho spala. Už jsme si s Joem na ta jejich předjitřní čepobití zvykli.“⁹² Bojanina antropomorfizovaná zvířecí pudovost se odráží v prostořekých formulacích, jež napomáhají jejímu bezprostřednímu a uvolněnému projevu a celkově ozvláštňují jazykovou podobu díla. Komentování vypravěčky se nevztahuje jen na lidskou komunitu, ale zahrnuje také psí společenství. Pomocí reminiscencí se Bojana vrací ke svému dobrodružnému a nebezpečnému pobytu v australské buši, jehož podnětem se stala Bojanina zamilovanost. I přes zvířecí identitu vypravěčky je její postava pojata „lidsky“. Vystupuje jako rovnocenný partner Nely, Joea a jejich přátel, s nimiž vede fiktivní hovory. Stejně jako oni zažívá tedy i Bojana milostné vzplanutí, zmítají se v ní vášně a sexuální pudy, jejichž naplnění podává opět s charakteristickou spontánností: „*Třetí den jsme překročili nějaký bezejmenný potůček, který jsem si později ve vzpomínkách nazvala Potokem milování, byl to náš Love Making Creek, protože toho večera za úplňku, právě na břehu toho potoka, mně to Alf konečně udělal. Tož nebylo to žádné hosana, bylo mi protivné, že mi slintá na záda a kouše do zátylku, ale když bylo po tom a my tam ještě chvíli stáli spojeni v měsíčním světle, byla jsem na sebe pyšná, že jsem mu podržela.*“⁹³ V okamžiku zvýšeného libida se uchyluje k obraznějším a expresivně znějícímu vyjádření: „[...] *pánům jsem se hrdě vystavovala, vždycky jsem něco dělala tak, abych jaksi zcela náhodou měla svoji životodárnou mušličku u jejich čenichů.*“⁹⁴ Bojaniny vzpomínky sahají do doby, kdy ještě nežila s Nelou a Joem, ale se svojí psí rodinou u původních majitelů. Při popisu fyzických předností Decimy, matky chlapce, jenž se o ně staral, volí střízlivější, více lyrické pojmenování, uplatňuje přirovnání: „[...] *tvář měla jako panenka, a k tomu ještě ty dvě její kozičky jako mandarínky, které se nikdy nevytahaly a zůstaly kulaté až do smrti, pevný zadek, který ladně přecházel ve dvě souměrné ženské nožky, celé až k podbřišku porostlé jemným blondatým chmýřím, jež jim dodávalo sametový nádech.*“⁹⁵ Metaforické obrazy se objevují v Bojanině mluvě, když je nešťastnou náhodou Decima smrtelně postřelena „*mezi ty své dvě bledé mandarínky s růžovými štopkami*

---

⁹² DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 25.

⁹³ Tamtéž, s. 196–197.

⁹⁴ Tamtéž, s. 196.

⁹⁵ Tamtéž, s. 153.

[...].⁹⁶ Vypravěčka zprostředkovává také Brunovo obrazné hodnocení adresované Petrově přítelkyni, která má „zadeček jako cibulku, ani ty vousky vespod jí nechybí.“⁹⁷

S podobně poetickým označením se setkáváme také v titulní povídce, rozsahem spíše novele, autorova souboru *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Prozaikovo alter ego, „tulák“ Charlie, se ocitá v podivném, starém hotelu, kde je držen jako vězeň a jehož obyvatelé jsou poměrně bizarními postavami. Neobvyklou situaci, v níž se hrdina nachází, mu zpříjemňuje exoticky vypadající dívka, která ho přitahuje: „*Mohl se na ni dívat, jak mrštně ovládá své tělo, jak se mladá růžová manga snaží dostat ze zajetí jejího zeleného trička* [...]“.⁹⁸ Totožné metaforické vyjádření je v textu ještě zopakováno: „*Najednou si uvědomil, že Bonnie jednou rukou objímá, její dvě pevná růžová manga opět cítí na své hrudi* [...]“.⁹⁹ Zatímco se Charlie oddává intimním scénám s Bonnie pouze ve svých představách, stává se sexuálním objektem dívčiny matky: „*Z každé strany cítil sevření jejích horkých nahých stehen a nad ním volně visely dva velké prsy* [...] *Ted' se jich mohl dotýkat, mačkat je, kousat je, líbat je* [...]“.¹⁰⁰

Nepřetržité erotické pnutí provázející Charlieho příběh předznamenává takto pojaté i některé následující texty Dutkovy povídkové knihy. Z hlediska zobrazení tematiky tělesnosti, erotiky či sexuálního aktu ji můžeme považovat za nejvíce signifikantní v rámci prozaikovy tvorby. V obdobném smyslu se vyjádřil autor recenzního příspěvku věnovaného tomuto dílu: „*Ostatně důležitost sexu pro postavy je zřetelnější než všechny politické nebo dějinné motivy dohromady*.“¹⁰¹ Většinu textů souboru *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky* zacílil autor na ne zrovna příliš idylické partnerské vztahy. Problematika mezilidských vztahů je zde úzce spojena právě s oblastí intimní. Ta je zachycena v úvodní povídce *Záliv Osamění* pomocí obrazného vyjádření, které vystřídá v následujících textech expresivní ztvárnění.

---

⁹⁶ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 160.

⁹⁷ Tamtéž, s. 15.

⁹⁸ DUTKA, Edgar. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Jihlava 2007, s. 24.

⁹⁹ Tamtéž, s. 37–38.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 28.

¹⁰¹ SLADKÝ, Pavel. Beatnikovo australské míjení. A2, 2008, roč. 4, č. 4, s. 7.

Absence vášně dohání ženu k nevěře s rodinným známým v manželově přítomnosti. Společný výlet se promění v eroticky napjatou cestu, při níž intenzita vzrušení potlačí jakékoliv výčitky: „[...] když jí paže bezvládně klesla rovnou do jeho rozkroku. Teprve když pohnula prsty, věděl, že to neskončí dobře.“¹⁰² Po neskrývaném svádění směřuje ženina odvážná hra k očekávanému vyústění, jemuž oba podléhají: „*Dee Joea prudce objala, začala ho křečovitě líbat [...] Na to, že Dee byla původním povoláním učitelka, si počínala jako děvka [...] Joe konečně udělal, po čem celé odpoledne toužil – svlékl jí triko a líbal její prsy.*“¹⁰³ Mužovo zmizení poté, co se stal svědkem manželčiny a přítelovy zrady, je absurdním dovršením celého příběhu. Nespokojenost v manželství zapříčiní nevěru také mezi Frankiem a July, aktéry další „australské“ povídky. Manžel podezírá ženu z poměru a začne ji sledovat. Stupňující se žárlivost ho zcela ujistí o manželčině podvádění. Vyprovokuje ji k doznání: „*Kde jste to spolu dělali? Ukaž mi přesně, kde jste to spolu dělali. [...] Neblázni, Frankie, o čem to mluvíš? [...] Jo, s Jimem? Přímo tady. Na verandě. Zvedla jsem sukni a on mi ho tam vrazil. To chceš slyšet?*“¹⁰⁴ Zatímco v předchozím případě manžel, „oběť“ nevěry, beze slov odchází, Frankieho řešení je zcela radikální. Usmrtí ženu mačetou. Manželské neshody přinutí hrdinku jiné povídky k oslovení zcela neznámého muže v baru. Tentokrát je podváděna žena. Na cizím muži si chce vybit svoji zlost: „*Jen pojd'te. Nebojte se. Nechci šoustat. Chci si s vámi povídat o svém zasraném manželství.*“¹⁰⁵

Jako součást sexuální tematiky užil Dutka také motiv prostituce. Znovu se nám připomíná postava emigranta Charlieho, jenž se tentokrát zamiluje do Mariany. Její zdrženlivost v něm vyvolává stále větší zvědavost. Důvod dívčinych zábran odhalí zcela náhodně. Čeká na ni před jejím domem, Mariana se však neukáže. Probuzená žárlivost ho přiměje zůstat, dokud se dívka neobjeví. Zjištění, jak si vydělává peníze, je pro něho více než překvapivé: „*Když si vrátil ten obraz Mariany, jak vystupuje z minibusu [...] jak si stahuje tu vyhrnutou sukni na ta svá bílá stehna a jak vleče nohy po chodníku a nese si botky v ruce... Ani to nechtěl*

---

¹⁰² DUTKA, Edgar. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Jihlava 2007, s. 69.

¹⁰³ Tamtéž, s. 72.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 85.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 79.

domyslet. ¹⁰⁶ Charlieho zklamání v dívce, kterou si idealizoval, komentuje jeho přítel Ben, *misogyn*¹⁰⁷, věcným a chlípně expresivním způsobem: „*To sis mohl vzít Mařku odvedle a mělš to bez problémů [...] by tě zahнала do farchy, abys neměl roupy, a večer by ti buď dala, nebo nedala, podle toho, jestli by ji svrběla, nebo ne [...].*“¹⁰⁸ Protagonistova milostná dobrodružství pokračují, po erotikou a vzrušením nabitým setkání s atraktivní dívkou v hotelovém „vězení“, po okouzlení půvabnou Marianou se dalším objektem jeho sexuální žádostivosti stává neméně přitažlivá Lynn: „*Zjistil jsem, že má krásně tvarované tělo a že jí moje zvědavost není nepřijemná, ale když jsem najednou měl ruku v jejích kalhotkách, oba jsme byli překvapeni, kam to až došlo.*“¹⁰⁹ K jejich náhodnému seznámení dochází na historicky první demonstraci za práva australských Aboriginů. Tato dějinná událost tu však vytváří jen pouhou kulisu odehrávajícímu se tělesnému aktu.

V příbězích hrdinů povídkového souboru dominuje erotická a sexuální tematika, zatímco historicko-politické souvislosti jsou upozaděny, jak uvádí již výše zmíněná citace.

Intimní vztahy Dutkových protagonistů se v autorových dílech vyskytují v poměrně velké míře, jak dokumentují konkrétní pasáže z textů. Přes dětské objevování lidské nahoty a erotiky se dostáváme ke scénám sexuální povahy. Jazykové ztvárnění koncipuje autor explicitně, některá vyjádření nabývají expresivnějšího charakteru, ale jejich užití je v souladu s příznačnou mluvou narátorů reflektující Benovu spontánnost, Bojaninu prostořekost, Charlieho „beatnickou“ nevázanost.

Tělesnost a erotika jsou důležitou součástí života autorových hrdinů. Představují jeden pól pomyslné dichotomie tělesnosti a duševnosti, o které jsme se zmínili již v kapitole zaměřené na motiv smrti v Dutkových prózách. Vyhledávání fyzického kontaktu, fascinace lidskou nahotou úzce souvisí s osaměním, které Dutkovy postavy naléhavě pociťují. Motiv samoty, lidské prázdnoty je příznačný pro Dutkovu tvorbu. Benovo první sexuální dobrodružství se odehrává v dětském

---

¹⁰⁶ DUTKA, Edgar. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Jihlava 2007, s. 111.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 107.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 113.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 144.

domově, na místě pro něho novém a neznámém. I přes navázaná přátelství a spojenectví jsou obyvatelé sirotčince ve skutečnosti sami. Právě cizí, odtažitě prostředí domova zesiluje Benovu individuální touhu po intimitě. Charlie a ostatní protagonisté povídkové knihy *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky* se oddávají momentálním milostným dobrodružstvím, jen aby alespoň na chvíli přehlušili svoji samotu (popřípadě nespokojenost v manželství). Po těchto krátkodobých setkáních následuje opět lidské míjení. Hrdinové se nachází v jiné zemi, daleko od své pravé domoviny, o to intenzivněji na ně osamělost doléhá.

Dualita tělesnosti a duševnosti se nejvýrazněji prolíná u animální hrdinky a vypravěčky Bojany. Vedle filozofujících úvah o smyslu života, o posmrtném bytí komentuje milostné životy románových aktérů a také své intimní vzplanutí. Přestože je obklopena lidskou společností, uvědomuje si i ona svoji samotu, která je dána jejím „zcivilizováním“, absencí přirozené divokosti a nespoutanosti. Australská buš v ní oživí její zvířecí identitu a vyvolá potlačenou tělesnou žádostivost.

Sex jako pudová záležitost znamená u Dutky prostor k možnosti být živočišný, nechat probudit své instinkty, nebýt posuzován, ale skutečně „žít“ a uniknout svazujícím, existenciálním myšlenkám. Tělo, fyzické sblížení se stávají pro postavy vysvobozením z těchto přemítavých stavů.

7 Narativní struktura Dutkových próz

Z hlediska narativní výstavby Dutkových prozaických děl se budeme v této kapitole detailněji zabývat autorovým povídkovým cyklem *U útulku 5* a románovým počinem *Slečno, ras přichází*. Pozornost bude zaměřena na konstitutivní kategorii narativního komunikačního procesu, a sice na postavu vypravěče. Edgar Dutka přistupuje k vypravěčským možnostem ve svých textech poměrně rozmanitě, střídá hlediska vyprávění, pracuje s osobitým dětským a animálním narátorem.

Než se zaměříme na dvě výše uvedené prózy, zmíníme se v této souvislosti krátce o povídkových souborech *Staženi z kůže ze tmy vycházíme* a *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. V prvně jmenované knize se stejnou měrou střídá extradiegetický¹¹⁰ a intradiegetický vypravěč. Autor využívá perspektivy „vševědoucího“ narátora zprostředkujícího příběh er-formou (např. povídky *Tátovy narozeniny*, *Beznadějný případ*) a vyprávěcí situace v ich-formě (např. povídky *Moje středoevropská familie*, *Velký Kecky*). Povídka *Báječ*, apokalypticky obraz totalitní společnosti, je koncipována jako rámcové vyprávění, tedy příběh v příběhu (vložený příběh je vyprávěn ich-formou). Vypravěči povídek se přiklání k náznaku, k nedořečenosti, příliš nevysvětlují (oproti psí vypravěčce Bojaně, viz dále).

Australské povídky spojuje postava Charlieho. Dutkovo alter ego v nich zastává roli autorského (extradiegetického) vypravěče a rovněž se objevuje jako vyprávějící protagonista. I v tomto díle jsou hrdinové zkoumání prostřednictvím er-formy objektivního „vševědoucího“ narátora, který se stává protagonistou některých povídek, v nichž tak dochází ke změně perspektivy na ich-formu vyprávění.

V obou povídkových souborech se uplatňuje typ extradiegetického a intradiegetického vypravěče. Důležitou součástí narace jsou zde také úsporné a umně včleněné dialogy, v nichž se odráží autorova profese scenáristy.

---

¹¹⁰ Typologie vypravěče dle G. Genetta na základě postavení vypravěče k příběhu: extradiegetický narátor stojí mimo daný příběh, jen ho popisuje (er-forma); intradiegetický narátor je součástí vyprávěného příběhu (ich-forma)

7.1 Specifická role dětského vypravěče Bena Klena

Vypravěčem své knižní prvotiny, povídkového cyklu *U útulku 5*, učinil autor dětského hrdinu Bena Klena. Sled humorných a vážnějších příhod, které Ben a ostatní obyvatelé dětského domova zažívají, předkládá protagonista-narátor spontánně a přímočaře. Model ich-formové vyprávěcí strategie zde má své opodstatnění. Autenticitní charakter debutu vychází z prozaikovy vlastní zkušenosti s pobytem v sirotčinci, jež je reflektována v chlapcových promluvách. Ben Klen přebírá Dutkovy autobiografické atributy.

Osobitý styl dětského vyprávění je propojen s invenčním jazykovým ztvárněním. Cizí prostředí, neznámí lidé, dosud nepoznaný způsob života – v tom všem se snaží Ben zorientovat, uchopit to svým zmateným a ještě bezstarostným pohledem. Chlapcovo vnímání nových událostí se promítá v jeho poněkud zrychleném, informacemi nabitým vyprávění, jehož dosahuje zejména pomocí krátkých, úsečných vět: „*Od čtvrtka chodím do lesa se Zdeňkem. On říká, že má lepší orientaci. Ale on kecá. Ale to nevadí. Ať jdete tam nebo tam, v lese je to všude nádherné.*“¹¹¹ nebo „*Všecky holky se začaly řehtat. Nemohl jsem ani polykat. Úplně se mi zavřel krk. A byl jsem zase mokrý jak myš. Byla mně hanba. Ale měl jsem vztek. Květa je hrozně pitomá.*“¹¹² V Benových promluvách se často odráží výbušnost, impulzivnost, jež je vyvolána momentálním, pro hrdinu negativním podnětem. Na jeho základě dochází k náhlé, z hlediska dětského chápání příznačné, proměně vypravěčova postoje, citu. Ben jede na výlet v doprovodu oblíbené vychovatelky Hedviky: „*Slečna Hedvika je ze všech vychovatelek nejlepší. Ona je někdy děsně dobrá. [...] A v té bílé nažehlené halence jí to moc sluší.*“¹¹³ Chlapcovo okouzlení však přechází následkem jejího setkání s neznámým mužem ve značně invektivní, jazykově expresivní vyjádření: „*Hedvika je blbá, pitomá a ošklivá! říkal jsem si. Nejradši bych jí dal jednu do zubů. A tomu frajerovi taky. Bych mu jednu šklubnul. Že ji musel potkat! Měl jsem vztek jak sviňa. Klidně bych jí dal i po tlamě.*“¹¹⁴

---

¹¹¹ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 99.

¹¹² Tamtéž, s. 27.

¹¹³ Tamtéž, s. 64–65.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 67.

Ben se dostává do dětského domova ve věku, kdy si neuvědomuje závažnost situace, v níž se najednou on a jeho matka ocitli. Život v sirotčinci je pro něho dobrodružstvím, užívá si svobody a volnosti. Na svůj i matčin úděl nahlíží optikou dítěte, ve které právě „[...] *chybí ona protivná přidávaná přemoudřelost, kdy dětský vypravěč s kvazinaivitou prosekává velké pravdy.*“¹¹⁵ Protagonistovo komentování chlapeckých zážitků a vzájemných dětských vztahů, stejně jako jeho hodnocení dospělých aktérů probíhá s bezprostředností, která nenaznačuje hrdinův pocit nepatřičnosti či studu za status chovance, „[...] *jako by si snad ani neuvědomoval, že je podle dobových norem outsiderem, odpadlíkem [...].*“¹¹⁶

I přes nelehký osobní příběh je Benovo vyprávění zbaveno sentimentálních, nostalgických sentencí, uchovává si nadhled. Emocionálně laděné promluvy se u Bena dostávají ve vypjatých stavech; po příchodu do sirotčince: „*Slzy jsem měl na krajíčku. Bylo mně smutno. Nejráděj bych vyběhl a utíkal [...]* *ale doma je už stejně zamčené.*“¹¹⁷ a po návštěvě matky ve vězení: „[...] *chlapec to nevydržel a začal plakat. [...] zakryl si tvář dlaněmi a hlasitě se rozbřečel.*“¹¹⁸

Ve vyprávění se místy explicitně ozývá ničivý účinek dobových totalitních poměrů na člověka. Nejsilněji se to projevuje v povídce *Jejich maminka*, kdy Ben poznává matku sourozenců z dětského domova. Fyzicky i psychicky zničenou ženu hodnotí ve své neznalosti zlehčujícím vyjádřením, které ve vztahu ke skutečnosti vyznívá o to naléhavěji: „*Ted' jsem viděl, že jejich maminka vypadá, že je jí aspoň sto padesát roků. Měla kožu v ksichtě jak holý zdechlý vrabec, který vypadl z hnízda a je už celý zmodralý. [...]* *A taky jsem viděl, že se celá třese jako sulc.*“¹¹⁹ Represivní moc totalitní společnosti postihuje nejen rodiče, ale i jejich potomky. Odcizené prostředí dětského domova a jeho výchovné metody spočívající v omezeném přísunu věcí, v zákazech něco si vzít „naučí“ chlapce krást a vyvolají v nich strach z případného trestu. Dutkova kritika provinění politického systému na výchově dětí v sirotčinci je demonstrována v povídce, v níž se Ben na návštěvě u tety a strýce neodvažuje utrhnout si ovoce, bojí se, že

---

¹¹⁵ DOSTÁLOVÁ, Anna. Neútulný útulek v roce 1948. *Tvar*, 2004, roč. 15, č. 14, s. 21.

¹¹⁶ HRTÁNEK, Petr. Všichni ti hajzlové, usoplenci, kriminálníci... *Host (Recenzní příloha)*, 2003, roč. 19, č. 10, s. 1.

¹¹⁷ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 19.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 89.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 52.

ho budou považovat za zloděje. Nečekané zjištění, že to má dovoleno, podává hrdina s upřímnou radostí a údivem: „*Měl jsem plné ruky doopravděnských jahod. [...] A nikdo mně nenadával. Nikdo na mě neřval, že jsem darebák a že mu ty jahody žeru. [...] Nic jsem nemusel krást. Všecko bylo moje.*“¹²⁰

Povídkový cyklus zahrnuje vedle intradiegetického vypravěče Bena také narátora extradiegetického. Ke změně perspektivy na er-formu dochází v textech *Sbohem, domove!* a *Návštěva*, které Dutka napsal až pro knižní vydání v roce 2003. Pomocí autorského vypravěče si spisovatel vytváří od tématu odstup, upouští od stylizování se do malého vyprávěcího hrdiny: „*Nechtěl jsem napodobovat styl chlapce z dětského domova, to už bych nezvládl, přeci jen už mi to bylo cizí.*“¹²¹ Povídka *Návštěva* je uvedena distancujícím „*Zkusím to jako povídku: Chlapec seděl v kupé u okna a nepřítomně hleděl ven [...].*“¹²² Volbou objektivního „vševědoucího“ vypravěče by se autor mohl vyhnout případnému sentimentu při zobrazení daných událostí. Ten je však pro autora „nepřístupný“, neobjevuje se ani v povídkách vyprávěných dětským protagonistou.

Konceptem vyprávění v ich-formě si Dutka také udržuje od textu odstup. I přes autobiografické prvky je Benovo vyprávění pojato s nadhledem, odlehčeně. To je umožněno právě užitím dětského vypravěče. Tento specifický typ narátora získává „svobodu“ ve svém vyprávění. Jeho promluvy mohou být útočné, dětsky naivní, zábavné, drzé, nadnesené. Benův způsob vyprávění nepůsobí „*poněkud stereotypně a mnohomluvně*“¹²³, ale naopak dynamicky a nápaditě, což se podílí na osobité jazykové podobě díla.

7.2 Antropomorfizace vyprávěcí perspektivy románu *Slečno, ras přichází*

Dutkův románový příběh je zprostředkován z pozice psí vypravěčky Bojany. Užití animálního narátora vede k proměně, kdy je zobrazovaná skutečnost podána specifickým úhlem pohledu, v němž se prolíná totožnost psí a lidské psychiky.

---

¹²⁰ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 188.

¹²¹ SLADKÝ, Pavel. V literatuře je sentiment trošku trapný. *Právo (příloha Salon)*, 2005, roč. 15, č. 211, s. 3.

¹²² DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 80.

¹²³ HRTÁNEK, Petr. Všichni ti hajzlové, usoplenci, kriminálníci... *Host (Recenzní příloha)*, 2003, roč. 19, č. 10, s. 1.

Bojanina zvířecí identita (stejně jako její jméno) není odhalena hned na začátku prózy. Autor nechává čtenáře tápat, první seznámení s Bojanou, při kterém se vyleká přeludem rasa, jenž je pro ni personifikací smrti, nenasvědčuje faktu, že se nejedná o lidského protagonistu.

Bojana zastává úlohu vypravěčky a současně druhé ústřední „ženské“ hrdinky románu. Její způsob vyprávění je realizován v podobě nepřetržitého monologu, jenž nečlení text do jednotlivých kapitol. Odstavce se objevují jen minimálně. Tato zhutněná forma vyžaduje při recepci větší soustředěnost a místy může její ozvlášťující funkce působit spíše rušivě.

Bojanin plynulý proud myšlenek má introspektivní ráz. „Slečinka z města“ přemítá o svém dosavadním životě, hledá jeho obecný smysl a snaží se mu porozumět, zabývá se posmrtnou existencí. V těchto momentech se uchyluje k vyřčeným a nezodpovězeným otázkám: *„Něco jako vděčnost, pocit sounáležitosti, ba i oběť z pouhé náklonnosti musí přece existovat. K čemu by jinak byly všechny ty ohledy na druhé, kdyby smrt byla naší definitivou?“*¹²⁴ nebo *„Umíráme proto, že stárneme, nebo že nás už nic nebaví? To nejsou vždycky spojené nádoby.“*¹²⁵ Ve filozofujícím rozjímání se ozývá Bojanina „lidská“ identita. Existenciální charakter prózy je zřejmý. A právě s ním souvisí úskalí z hlediska vyprávějího subjektu. Vzpomínání přivádí Bojanu k analýzám, k nadnesenému, až zabstraktňujícímu uvažování, které *„působí na některých místech [...] spíše poněkud odtažitě než hlubokomyslně, a především značně nesourodě vzhledem k jejímu hlavnímu vypravěčskému partu.“*¹²⁶ Filozofování psí vypravěčky vytváří kontrast k dynamickým pasážím (Bojanino dobrodružství v buši, výlet na moře, při němž málem zahynula aj.) a plní tak v textu retardační funkci. Ústy Bojany pronáší tyto hloubavé sentence také vzdělaný Serge, přítel Nely a Joea: *„Důležité je myslet. Ale stejně důležité je být schopen činu. Bez toho je myšlení jenom bezzubá hra, která si ze života neukousne.“*¹²⁷

V bilancování umírající feny poznáváme české emigranty Nelu a Joea a jejich přátele, kteří se také usadili v Austrálii. Bojana předkládá a zaujatě komentuje

---

¹²⁴ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 46.

¹²⁵ Tamtéž, s. 93.

¹²⁶ LYČKA, Petr. Životní bilance hloubavé feny aneb Bojana vypráví. *Host*, 2005, roč. 21, č. 9, s. 13.

¹²⁷ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 63.

životní osudy a postoje lidských aktérů. Nela již nežije. K jejímu „zpřítomňování“ dochází právě prostřednictvím Bojaniných reminiscencí. Vypravěčka se obrací do minulosti postav, kterou zprostředkovává z hlediska své paměti vyznačující se až přílišnou „zahlceností“ událostmi. Ty podává velmi explicitně, podrobně, neponechává prostor pro náznak. Doslovnost promluv ji tak může stavět do pozice nespolehlivého vypravěče. Bojanina tendence poskládat románovým figurám obraz jejich životního příběhu ubírá vypravěčce schopnost jednoznačného pohledu: „*Bojanina paměť [...] sugeruje spíše multifokálnost pohledu, svéráznou konstrukci jakési objektivitu čtenářova názoru.*“¹²⁸

Bojana vypráví příběh, v němž vystupuje jako protagonistka, z perspektivy ich-formy. Na základě výskytu vypravěče v příběhu je tedy Bojana typem narátora homodiegetického, pro konkretizaci bychom mohli užít termínu autodiegetického. Nenachází se mimo svět postav, je součástí příběhu a v něm zaujímá roli intradiegetického vypravěče. Forma nepřetržitého vnitřního monologu se stává její osobní zpovědí (zejména ve druhé polovině románu, již dominuje vyprávění o ní samé – o vlastní rodině, o dobrodružství v buši apod.).

Ohledně temporálního vymezení vyprávěných událostí dochází k prolínání minulého času a přítomnosti. Vzpomínkové sekvence se střídají s děním v synchronním časem, jímž je jeden den australských Vánoc, který tráví Bojana ve společnosti Joea a rodinných přátel. Oslovuje je a promlouvá k nim: „*Vsadím se, Joe, že kdybys mohl chodit, tak by ses zvedl. Hezky tiše. [...] Byls vždycky slušný a nikdy jsi nedělal dusno, nikdy ses nehádal.*“¹²⁹ Obrací se i k mrtvé Nele: „*Určitě by ses, Nelo, do té rakve tak nehrnula, kdybys chudáka viděla, jak ho teď vidím já.*“¹³⁰ Vypravěčka apostrofuje nejen románové hrdiny, ale i sebe samu. Vedle ich-formové vyprávěcí situace je užita du-forma vytvářející v Bojanině promluvě vnitřní dialog: „*Zvedej se, holka, měla by ses jít zase projít.*“¹³¹ nebo „*Už nech toho vzpomínání, holka, nech to všechno spát. Naopak. Tobě to snad vadí? Mně to pomáhá.*“¹³²

---

¹²⁸ ČECH, Vlastimil. Ras už přišel, ten nikdy nezabloudí. *Literární noviny*, 2006, roč. 17, č. 19, s. 11.

¹²⁹ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 51.

¹³⁰ Tamtéž, s. 50.

¹³¹ Tamtéž, s. 88.

¹³² Tamtéž, s. 155.

V monologu „polidštěné feny“ dochází k syntéze expresivních vyjádření, filozofujících sentencí, promluv podtrhujících její „živočišnost“ (např. „*Zvedni se, holka, ať nepochčiješ koberec.*“¹³³). Animální vypravěč umožňuje Dutkovi přímou a bezprostřední výpověď. Prostřednictvím této narativní perspektivy získává autor nadhled nad vyprávěnými událostmi. Nedopouští se případného sentimentálního, nostalgického či vážného tónu, k němuž by emigrantský osud románových aktérů, stejně jako všudypřítomná smrt a existenciální tázání mohly vybízet. Je zde patrný spíše obrat k nadsázce a ironii: „[...] *skrze psa jsem mohl mluvit velice otevřeně o čemkoli, protože pes si v mém provedení může říct, co chce. Může být drzý i vulgární, může myslet lapidárně a ve zkratkách, nic mu nebrání, aby filozofoval a třeba parafrázoval Nietzscheho.*“¹³⁴

Autorův román *Slečno, ras přichází* a povídkový cyklus *U útulku 5* spojuje totožná vypravěčská pozice, model ich-formového narátora. V obou případech zvolil Dutka specifické typy vyprávějících subjektů, jež jsou nadány „vypravěčskou svobodou“. Spontánní a jazykově invenční protagonista-narátor Ben Klen a bilancující hrdinka-vypravěčka Bojana tak realizují explicitní a svérázné výpovědi.

---

¹³³ DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha 2004, s. 18.

¹³⁴ VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana. Totalita byla strašlivá doba. *Týdeník Rozhlas*, 2006, roč. 16, č. 3, s. 20.

8 Jazyková invence debutu *U útulku 5*

Beletristická prvotina Edgara Dutky *U útulku 5* nabízí soubor krátkých povídek z prostředí socialistického dětského domova. Autobiografická zkušenost vtisknutá do vyprávění devítiletého chlapce zesiluje působivost a originalitu námětu.

Pásmo zábavných i vážných příhod, které hrdina Ben Klen zažívá spolu s ostatními dětmi politicky „nepřijatelných“ rodičů, je protagonistou podáno velmi bezprostředně a instinktivně. Právě určitá dětská naivita, spontánnost a nadhled dodávají povídkám dokumentujícím dobové poměry totalitního Československa (jejich kritika probíhá na pozadí příběhů) přímočarý a poutavý charakter. Ve spojení se syrovostí zaznamenaných událostí a osobitým jazykovým ztvárněním nabývá autorův povídkový cyklus zřejmých literárních kvalit.

Autenticitní ráz debutu posiluje právě jazyková rovina díla. Sugestivní a neotřelý styl vyjadřování uděluje textům dynamický a živelný rozměr. Velmi osobitá promluva koresponduje se zvoleným dětským vypravěčem. Dutka při psaní povídek evokoval nejen příhody, jež se odehrály během jeho dvouletého pobytu v sirotčinci, ale rovněž i specifický jazyk, který on a ostatní obyvatelé „útulku“ užívali. Jeho neobvyklost spočívá v syntéze jihomoravského dialektu (oblast Břeclavska) a mluvy rakousko-moravského pohraničí, kde se mísila němčina a tzv. krobótština, „*asimilovaný jazyk chorvatských kolonistů, kteří utíkali před Turky*.“¹³⁵ V jazykovém projevu protagonisty a zároveň narátora Bena Klenu se tak kombinuje jihomoravský dialekt, krobótština a chlapcova ne úplně rozvinutá znalost dobové spisovné češtiny.

K signifikantním rysům moravského nářečí náleží tzv. moravské krácení. V Benových promluvách se s tímto jevem setkáváme zejména u jednoslabičných infinitivních slovesných tvarů: „*Povídám, vůbec se mně nechtělo spat*.“¹³⁶ nebo „*[...] a úplně jsem zapomněl, že mám mět za trest hlad*.“¹³⁷ Rovněž modální sloveso chtít má zkrácenou podobu: „*Ani nebudou chtět věřit*.“¹³⁸ Krácení délek se nevztahuje pouze na verba, ale také na dvojslabičné substantivní výrazy: „*A to*

---

¹³⁵ KONRÁDOVÁ, Petra. Chlapec z kramářské písně. *Reflex*, 2006, roč. 17, č. 15, s. 91.

¹³⁶ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 146.

¹³⁷ Tamtéž, s. 172.

¹³⁸ Tamtéž, s. 151.

vás mama nechce nebo co?“¹³⁹; na jiném místě v textu můžeme číst: „[...] *vypadala jako rozčepýřená slepice. Nebo spíš žaba* [...]“¹⁴⁰ I slova zájmenné povahy se vyskytují bez délky: „*A tak šla s nama nahoru.*“¹⁴¹ Dodržování tzv. moravského krácení však není úplné. Dochází k výkyvům, proto se například vedle zmíněného slovesa *spat* (tato forma je frekventovanější) objevuje dlouhý tvar *spát*: „*Ale spát se nám vůbec nechtělo.*“¹⁴² nebo v případě krátkého *nama* také dlouhá varianta: „*Chodí s náma do třídy* [...]“¹⁴³ Ediční poznámka povídkového cyklu upozorňuje na toto záměrné nesjednocování tvarů, jež má být odrazem vypravěčova emocionálního stavu, jeho reakcí na náhlé ocitnutí se v neznámém prostředí, v nové životní situaci, kterou se snaží nějak uchopit. S touto rozkolísaností souvisí i fonetické přepisy jmenných výrazů (např. *bůch*, *očenáš*), fonetické (*šak*, *šecker*, *dycky* apod.) a morfologické deformace (*abysme*, *kdybysme* apod.).

Z oblasti hláskoslovných dialektismů bychom mohli uvést substantiva femininní se sufixem *-a* v nominativu (oproti sufixu *-e* dle normy spisovného jazyka), která jsou v textu užitá ve tvaru akuzativním s typicky nářečním sufixem *-u* (např. *prácu*, *pažu*, *holubicu*, *košilu* aj.). Dalším znakem jsou slova s monoftongizovaným diftongem (a případnou kvantitou) typu *muchy*, *fúká*, *fúsatého* či posesivní zájmenné výrazy, u nichž neproběhla kontrakce (např. *mojému*, *svojého*). V rámci morfologických nářečních jevů jsou zahrnuty do Benova jazyka výrazy *barco*, *barkdo* ve významu cokoliv, kdokoliv: „*A barco zná. Fakt. Barco, co my vůbec nevíme.*“¹⁴⁴; „*Tam zakopne barkdo.*“¹⁴⁵ Jejich užívání proniklo do moravského dialektu ze slovenštiny.

Na aktualizaci a barvitosti jazykového zobrazení autorova debutu se nejvíce podílí lexikální dialektismy. Některé z nich, objevující se v promluvách vypravěče i ostatních aktérů, se rozšířily do jazykového povědomí mluvčích/čtenářů z Čech do takové míry, že jejich porozumění by nemělo vykazovat zvláštní obtíže. Mohli bychom sem zařadit například slova jako *gatě* (kalhoty), *včil* (teď, hned), *tož*

---

¹³⁹ DUTKA, Edgar. *U útulku* 5. Praha 2003, s. 19.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 124.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 40.

¹⁴² Tamtéž, s. 33.

¹⁴³ Tamtéž, s. 122.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 34.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 45.

(tak), lozit (lézt, šplhat), zasukovat (zavázat) aj.: „*Ale museli jsme si vzít gatě, poněvadž jsme potřebovali kapsy.*“¹⁴⁶; „*Všichni včil už chrápali z otevřených oken.*“¹⁴⁷; „*Mráz mně teda lozil po zádech.*“¹⁴⁸ U výrazů, které mají zastřenější smysl, vyplývá jejich pochopení z kontextu. Ve větě „*Ale pořád ještě z něho trošku špricovala krev.*“¹⁴⁹ bychom mohli spojení převést na „stříkala krev“. Slovesný tvar „*vyglgala*“ bychom mohli vyložit jako „rychle vypila“: „*Ale Klaudie se tvářila, jako kdyby vyglgala sklenku vaječného koňaku, který matka vařila dycky na Vánoce.*“¹⁵⁰ Totožný „postup“ založený na významových souvislostech nabízí další nářeční slova jako štranek (provaz), hongat (houpat), vyglančený (vyleštěný), trtat (rychle utíkat) aj.: „[...] *ale že ho stejně zavřeli a dostal štranek. Pověsili ho.*“¹⁵¹; „[...] *ale já jsem jenom trtal, abysme tam byli dřív [...].*“¹⁵² Verbum švácat naplňuje v textu oba své významy – uhodit či zběsile mávat/švihat, které jsou opět z hlediska spojitosti poměrně snadno odvoditelné: „*Jenomže správkyně mě chytla za zápěstí [...] a švácla mě ještě jednou.*“¹⁵³; „*Chytl mého holuba, ale ten se mu vysmekl a jedním křídlem zuřivě švácal ve vzduchu [...].*“¹⁵⁴ Pojmenování bauflek, krecht a cól by mohla náležet k sémanticky méně průhledným. Bauflek je název pro vepřový bok nebo uzený bůček. Na základě této vědomosti lze v Benově vyjádření „*Kdybych spadl na bauflek, tak by bylo po mně.*“¹⁵⁵ odhalit přenesený význam možného pádu na bok. Ve větě „*My jsme byli schovaní na zahradě v krechtu.*“¹⁵⁶ nám daný kontext příliš nepomůže při objasňování sémantiky slova krecht. Jím se označuje kryté úložiště v půdě sloužící k uskladnění zemědělských plodin. Benem užitá slovo cól je modifikovaná varianta výrazu coul, který je převzat z němčiny a znamená

---

¹⁴⁶ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 133.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 143.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 158.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 179.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 161.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 116.

¹⁵² Tamtéž, s. 106.

¹⁵³ Tamtéž, s. 46.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 180.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 143.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 50.

jednotku délky. Odpovídá mu staročeské slovo „palec“: „[...] listy už byly zase jako nové a vyrostly o dobrý cól ze země.“¹⁵⁷

Jihomoravský dialekt, jeho příznačné hláskoslovné a morfologické znaky, ale zejména specifická lexikální vrstva představuje dominantní prvek jazykové invence Dutkovy prvotiny. Hojně zastoupeným nářečním výrazům „konkurují“ velmi frekventované vulgarismy v projevech Bena a ostatních dětských hrdinů.

Z těchto expresivních vyjádření nalezneme v autorově debutu pravděpodobně nejznámější příklady, a sice slova srat, hovno, hajzl, prdel. Jejich zvýšená míra výskytu rezonuje s vypravěčovou bezprostředností, s mluvou typickou pro jeho věkovou skupinu, pro chlapecký kolektiv. Intenzitu používání vulgarismů podněcuje prostředí dětského domova. Jeho obyvatelé jsou zvyklí komunikovat mezi sebou pomocí těchto stylově příznakových výrazů, jimiž reflektují nejen své vzájemné vztahy, jednání, ale také počínání dospělých aktérů.

„Sralo mě, že jsem na tu Boženu čučel [...].“¹⁵⁸; „Já jsem neříkal nic. Chtělo se mně srat [...].“¹⁵⁹; „Měla takový vztek, že její strach byl proti tomu vzteku úplně hovno.“¹⁶⁰; „Prostě jenom si tam leží a hovno dělá.“¹⁶¹; „A je to v hajzlu, říkal jsem si.“¹⁶²; „Mám chuť vám za to nakopat prdel.“¹⁶³

Výchova Bena a ostatních dětí v sirotčinci se omezuje na občasné fyzické tresty a slovní příkazy; jinak se starají sami o sebe. Tato volnost jim umožňuje nepravděpodobnou školní docházku, a tedy snížený kontakt se spisovným jazykem. Jejich slabé jazykové znalosti, chudá slovní zásoba posilují nespisovný, pejorativní charakter jejich promluv. I přes četnost vulgarismů nepůsobí jejich zakomponování do jazykové struktury cyklu rušivě či nepatříčně. Výjimkou je závěrečná pasáž povídky *Krásné dny*, v níž autor právě pomocí vulgárních výrazů trochu násilně formuluje pointu, jejíž vyznění sklouzává spíše k lidovému humoru: „A najednou jsem věděl, co udělám! Půjdu na hajzl a tam se na všechny

---

¹⁵⁷ DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha 2003, s. 151.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 27.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 102.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 155.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 163.

¹⁶² Tamtéž, s. 67.

¹⁶³ Tamtéž, s. 125.

hezky vyseru. A pěkně z vysoka. Šak už se mi dávno chtělo. A tak jsem se zamkl na hajzlu. “¹⁶⁴

Spisovatel v dodatku ke knize zdůrazňuje jazykovou autenticitu povídek, jež sepsal na počátku šedesátých let. Do promluvy vypravěče Bena (i do řečových projevů ostatních aktérů) vložil jazykové vyjadřování, které sám jako dítě užíval během svého pobytu v dětském domově a jímž se s novými přáteli společně dorozumívali. Jisté výhrady vůči Dutkou proklamované „věrohodnosti“ jazyka povídkového cyklu vyslovuje autor kritického příspěvku s názvem *Všichni ti hajzlové, usoplenci, kriminálníci...*, který v Benově údajně opravdové autentické mluvě postrádá větší vliv svérázného prostředí sirotčince a rovněž pravidelnější dodržování nespisovných jazykových prostředků: „*Myslím že školou téměř (a médií zcela) nepoznamenaný chlapec žijící v polovině minulého století v nářečně dosti vyhraněném regionu by ve skutečně „autentickém“ jazyce užíval nespisovné prostředky daleko důsledněji a jeho jazyk by pravděpodobně mnohem více poznamenal i specifický „útlkový“ argot.*“¹⁶⁵

Jazykovou invenci prozaikova debutu podněcuje zejména nářečně osobitá oblast Břeclavska. Syntéza dialektismů (s akcentem na lexikum), slangových výrazů, hovorových prvků, obecné češtiny a vulgarismů činí knihu jazykově rozmanitou a nápaditou. Ve spojení s volbou dětského vypravěče se tento účinek jen zesiluje.

---

¹⁶⁴ DUTKA, Edgar. *U útlku* 5. Praha 2003, s. 109.

¹⁶⁵ HRTÁNEK, Petr. *Všichni ti hajzlové, usoplenci, kriminálníci... Host (Recenzní příloha)*, 2003, roč. 19, č. 10, s. 2.

Závěr

Beletristická tvorba Edgara Dutky si v kontextu současné české literatury nepochybně zaslouží pozornost. Hlavním faktorem, jenž řadí autorovo dílo mezi umělecky hodnotné, je atraktivní tematická rovina textů a osobitý způsob jejího literárního ztvárnění.

Dutkovy knihy se vyznačují zřetelnými autobiografickými prvky. Tento symptomatický rys jeho próz jsme se snažili v předložené práci postihnout. Je dán autorovou osobní zkušeností s pobytem v dětském domově v souvislosti s matčíným zatčením a jejím následným odchodem do exilu. Tato skutečnost je v práci opakovaně zmiňována, neboť v určité míře prochází celou Dutkovou tvorbou. Uvěznění spisovatelovy matky a její dramatický životní příběh Dutku literárně inspirovaly. Třetí kapitola byla proto věnována reflexi matčiny osobnosti v autorových prozaických dílech. Konkrétně se jedná o autorovu prvotinu *U útulku 5* a o románový opus *Slečno, ras přichází*, v nichž vystupují „bezejmenná“ matka malého Bena Klena a románová protagonistka Nela. Spisovatelova matka se stala předobrazem těchto autorových stěžejních ženských hrdinek. Poukázali jsme na Dutkův odlišný postoj vůči reflexi matčiny osobnosti v rámci dvojice výše uvedených próz. V autorově debutu ještě není zřejmá distance od obrazu reálné matky. Absenci odstupů zesiluje postava dětského protagonisty s autobiografickými rysy. V románu pak dochází k určitému odsobektivizování, čemuž napomáhá antropomorfizovaná vypravěčka Bojana. Roli zde sehrává i charakterový posun v postavě syna; ten se už v románu dostává mimo rámec autopsie. Pro autorův rozdílný postoj jsme užili hyperbolizované dvojice matka „nostalgická“ a matka „nemytizovaná“.

Výraznou tematickou oblastí se u Dutky stává sociálně-politická historie českého národa, konkrétně totalitní minulost. Provinění komunistické moci na lidské společnosti, na životě jednotlivců se prolíná celou autorovou tvorbou. Dutkova intence spočívá v připomenutí tohoto negativního období a zároveň představuje i autorovu snahu vyrovnat se s událostmi, které ho osobně zasáhly. Represivní účinek politické moci je u Dutky úzce spojen s motivem smrti, umírání. Zaměřili jsme se na tři podoby smrti v Dutkových prózách – úmrtí následkem nemoci, sebevražda a násilná smrt. Právě sebevražedné a násilné

ukončení života je projevem autorovy kritiky zločinů dobového politického systému. Na motiv smrti, v Dutkově tvorbě hojně frekventovaný, jsme nahlíželi také prostřednictvím kontrastní dvojice lidské a animální pudovosti. Zobrazení mortální typologie bylo doloženo odpovídajícími textovými ukázkami, jež reflektují autorovo pojetí dané tematiky.

K fenoménům, příznačným pro totalitní režim, náleží emigrace. Autor, iniciován matčíným odchodem do exilu, přibližuje život české komunity v Austrálii v románu *Slečno, ras přichází*, v povídkovém souboru *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky* a v divadelní hře *Autobus do Wollongongu*.

V kapitole nazvané *Obraz emigrace v Austrálii* jsme vymezili rozdíl mezi faktickou emigrací a pouhým časově neohrazeným pobýváním hrdinů v cizině. V rámci interpretace obrazu emigrantství v autorově díle jsme upozornili na prolínání obou těchto poloh. Tematiku emigrace podává Dutka ve svých dílech v podobě objektivního popisu přistěhovaleckého údělu s jeho typickými příznaky samoty, nejistoty či zmařených snů. Znovu se zde ozývá politická situace v totalitní československé společnosti, jež zapříčinila odchod Dutkových protagonistů do Austrálie. Emigrace se stává důsledkem politického omezování lidské svobody. Jedinci, kteří se odmítají podřídit autoritativní moci, se odhodlají opustit zemi. Tento útěk z „donucení“ s sebou přináší nesnáze v novém životě.

V souvislosti s údělem přistěhovalce se Dutka zabývá možností navázat přerušovaný kontakt mezi rodičem a dítětem. Postavy emigrantů se setkávají se svými potomky, kteří k rozhodnutí rodičů odejít z Československa zaujímají smířlivý či odmítavý postoj. Rozdílná stanoviska dětí zaznamenávají pasáže z vybraných děl.

V textech Edgara Dutky jsou poměrně často zachyceny partnerské vztahy v rovině intimní. Tělesnost a erotika zaujímají významné místo v příbězích prozaikových hrdinů. Přes chlapecké pozorování dívčí nahoty a první sexuální zkušenost se v autorových textech objevují otevřenější popisy lidského těla a pohlavního aktu dospělých protagonistů. Touha po fyzickém sblížení, po krátkodobém kontaktu souvisí u aktérů se silně pocíťovanou osamělostí. Ben je v dětském domově obklopen kamarády, přesto pro něho dosud nepoznané prostředí a absence rodinného zázemí představují samotu. Stejně tak Bojana, psí protagonistka a vypravěčka románu *Slečno, ras přichází*, se v lidské společnosti

cítí opuštěná. Postrádá svoji zvířecí nespoutanost a pudovost, přirozenou svobodu a volnost; tyto instinkty se u ní probouzejí během jejího výletu v buši, který podnítila Bojanina zamilovanost. Hrdinka zde zažívá milostné vzplanutí, jehož naplněním se stává tělesný akt. Výrazněji se osamělost projevuje v případě autorových „australských“ postav. Odloučení od domova a neznámý prostor v nich samotu umocňují. Zobrazení tělesnosti a erotiky je u Dutky nejvýraznější právě v povídkové knize *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*, v níž protagonisté zmírňují svoji prázdnotu navazováním letných milostných dobrodružství. Jazykovou podobu takto tematicky zaměřených scén pojímá Dutka s expresivitou a spontánností, jež odpovídají typologii vypravěčů (Benova dětská přirozenost, Bojanina „živočišná“ drzost, Charlieho nevázanost).

V kapitole o narativní struktuře Dutkových próz jsme se soustředili na postavu vypravěče v autorově povídkovém cyklu *U útulku 5* a v románu *Slečno, ras přichází*. V obou dílech užil autor specifické typy vypravěčů – dětského a animálního. Malý protagonista Ben Klen a antropomorfizovaná fena Bojana zprostředkovávají příběh uvedených próz perspektivou ich-formy. Tímto narativním modelem a samotnou povahou zvolených vypravěčů vytváří Dutka otevřené a bezprostřední výpovědi, v nichž je zřejmý autorův nadhled nad vyprávěnými událostmi.

Závěrečná kapitola se zabývá jazykovou invencí autorovy povídkové knihy *U útulku 5*. Dynamické a sugestivní Benovy promluvy se výrazně podílejí na osobitosti jazykového ztvárnění autora debutu. Dutka ozvláštňuje vyjadřování dětského protagonisty prostřednictvím jihomoravského dialektu, jehož specifika v oblasti hláskosloví, morfologie a zejména lexika budují svérázný styl projevu. Syntézou nářeční mluvy, hovorových a slangových výrazů a také četných vulgarismů dosahuje autor originálního a v chlapcově podání zábavného způsobu vyprávění, které jsme dokumentovali příslušnými ukázkami.

Smyslem a záměrem této práce bylo blíže představit prozaickou tvorbu Edgara Dutky a identifikovat její specifické rysy a hodnoty. V rámci koncepce autorské monografie jsme se snažili poukázat na několik tematických oblastí, jež v Dutkových textech dominují a prostupují jimi. Vytvářejí tak ucelený motivicko-tematický plán charakterizující autorovo dílo.

Anotace diplomové práce

Příjmení a jméno: Neumannová Pavlína

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Název diplomové práce: Edgar Dutka: autorská monografie

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Počet znaků: 132 385

Počet titulů použité literatury: 52

Počet pramenů: 7

Klíčová slova: Edgar Dutka
současná česká próza
tematická analýza
reflexe matčiny osobnosti
motiv smrti
emigrantský úděl

Cílem této magisterské diplomové práce je představit dominantní témata v beletristické tvorbě prozaika Edgara Dutky. V předkládané práci je kladen důraz na vymezení výrazných tematických okruhů a na přiblížení způsobu jejich reflexe v autorových textech. Výsledkem analýz je poukázat na určitý motivicko-tematický obraz Dutkových próz. Vedle tematických oblastí je pozornost věnována také postavě vypravěče a jazykové invenci ve vybraných dílech. Specifickým rysem Dutkových próz z hlediska narativní výstavby je postava dětského vypravěče a animální vypravěčky. S dětským protagonistou-narátorem je spojeno osobité jazykové ztvárnění.

Summary

The aim of this master thesis is to present the dominant themes in the fiction writing of Edgar Dutka. In our study the emphasis is on defining the major topics and on describing the way of their reflection in the author's texts. The analysis result in pointing to a specific motif-theme repertoire of Dutka's works of fiction . In addition to the thematic fields, attention is paid to the character of the narrator and a linguistic inventiveness in selected works. The specific feature of Edgar Dutka's works of fiction from the point of view of building the narrative are the characters of the child and animal narrators/storytellers. The child protagonist-narrator is associated with his own habitable language.

Key words: Edgar Dutka
contemporary Czech works of fiction
thematic analysis
reflection of mother's character/personality
motif/theme of death
fate of emigrant

Prameny

- DUTKA, Edgar. *Autobus do Wollongongu*. Praha : Dilia, 1979. 83 s.
- DUTKA, Edgar. *Dvanáct nejkrásnějších pohádek napadených skřítky Kazisvěty a mnou zachráněných*. Praha : Mladá fronta, 2009. 176 s.
ISBN 978-80-204-1987-3.
- DUTKA, Edgar. *Na půdě aneb Kdo má dneska narozeniny?* Praha : Česká televize, 2009. 148 s.
ISBN 978-80-7404-030-6.
- DUTKA, Edgar. *Slečno, ras přichází*. Praha : Prostor, 2004. 239 s.
ISBN 80-7260-121-0.
- DUTKA, Edgar. *Stažení z kůže ze tmy vycházíme*. Praha : Torst, 2007. 145 s.
ISBN 978-80-7215-305-6.
- DUTKA, Edgar. *U útulku 5*. Praha : Prostor, 2003. 224 s.
ISBN 80-7260-092-3.
- DUTKA, Edgar. *Záliv Osamění & Zapomenuté australské povídky*. Jihlava : Listen, 2007. 157 s.
ISBN 978-80-86526-28-7.

Literatura

- ADAMOVIČ, Ivan. Ajvaz, Bor i Dutka hledají rozměr života. *Hospodářské noviny*, 2005, roč. 4, č. 206, s. 12. ISSN 1212-4842.
- BALAŠTÍK, Miroslav. „Nevadilo mi přespat na lavičce v parku...“. *Host*, 2005, roč. 21, č. 10, s. 34–38. ISSN 1211-9938.
- BĚHOUNKOVÁ, Marta. Edgar Dutka: Slečno, ras přichází. *Mladý svět*, 2005, roč. 47, č. 1, s. 38. ISSN 0323-2042.
- CINGER, František. Nepíšu pro obživu ani pro literární ceny. *Právo*, 2005, roč. 15, č. 249, s. 8. ISSN 1211-2119.
- ČECH, Vlastimil. Ras už přišel, ten nikdy nezabloudí. *Literární noviny*, 2006, roč. 17, č. 19, s. 11. ISSN 1210-0021.
- DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha : Český spisovatel, 1993. 144 s. ISBN 80-202-0418-0.
- DOSTÁLOVÁ, Anna. Neútný útulek v roce 1948. *Tvar*, 2004, roč. 15, č. 14, s. 21. ISSN 0862-657X.
- HAMAN, Aleš. Magazínové povídky s náměty z doby temna. *Tvar*, 2007, roč. 18, č. 12, s. 21. ISSN 0862-657X.
- HOMOLOVÁ, Marie. Sláva z dávno zapomenuté knihy. *Lidové noviny*, 2004, roč. 17, č. 80, s. 25. ISSN 0862-5921.
- HORÁČKOVÁ, Alice. Bolševik je pryč. Život bohužel také. *Mladá fronta Dnes*, 2005, roč. 16, č. 250, s. C7. ISSN 1210-1168.
- HORÁČKOVÁ, Alice. Vítězný Dutkův román líčí touhu po svobodě. *Mladá fronta Dnes*, 2005, roč. 16, č. 250, s. C7. ISSN 1210-1168.
- HORÁK, Ondřej. Napsané se stalo pravdou. *Lidové noviny*, 2005, roč. 18, č. 249, s. 20. ISSN 0862-5921.
- HRTÁNEK, Petr. Všichni ti hajzlové, usoplenci, kriminálníci... *Host (Recenzní příloha)*, 2003, roč. 19, č. 10, s. 1–2. ISSN 1211-9938.

- HRUŠKA, Petr; MACHALA, Lubomír; VODIČKA, Libor; ZIZLER, Jiří a kol. *V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha : Academia, 2008. 738 s. ISBN 978-80-200-1630-0.
- CHUCHMA, Josef. Moudrá fena se zpovídá před smrtí. *Mladá fronta Dnes*, 2004, roč. 15, č. 235, s. C8. ISSN 1210-1168.
- CHUCHMA, Josef. Občas to bylo k neuvěření. *Týden*, 2003, roč. 10, č. 32, s. 88–89. ISSN 1210-9940.
- CHUCHMA, Josef. Tahle pomsta věru není sladká. *Mladá fronta Dnes*, 2007, roč. 18, č. 109, s. B5. ISSN 1210-1168.
- IWASHITA, Daniela. U útulku 5. *Lidové noviny*, 2003, roč. 16, č. 197, s. 16. ISSN 0862-5921.
- JAREŠ, Michal; KASAL, Lubor. Podávám zprávu o tom, co není. *Tvar*, 2005, roč. 16, č. 17, s. 1, 4–5. ISSN 0862-657X.
- KARFÍK, Vladimír. Děsivá hra bez pravidel: Edgar Dutka a jeho člověk za tmy z kůže stahovaný. *Respekt*, 2007, roč. 18, č. 22, s. 23. ISSN 0862-6545.
- KARFÍK, Vladimír. Laudatio na Edgara Dutku. *Dokořán*, 2005, roč. 9, č. 36, s. 23. ISSN 1212-2149.
- KONRÁDOVÁ, Petra. Chlapec z kramářské písně. *Reflex*, 2006, roč. 17, č. 15, s. 90–92. ISSN 0862-6634.
- KOPÁČ, Radim. *Pomalá slunce hlasů. K nové české literatuře*. Praha : Concordia, 2005. 189 s. ISBN 80-85997-27-4.
- KOŘENÁ, Markéta. Pojd'te, pane, budeme si hrát! *Lidové noviny (příloha Orientace)*, 2007, roč. 20, č. 116, s. 6. ISSN 0862-5921.
- KOŘENÁ, Markéta. Slečno, smrt přichází. *Lidové noviny (příloha Orientace)*, 2004, roč. 17, č. 259, s. 16. ISSN 0862-5921.
- KOŘENÁ, Markéta. Záliv osamění v moři slov. *Lidové noviny (příloha Orientace)*, 2007, roč. 20, č. 263, s. 6. ISSN 0862-5921.
- KOSÁK, Michal. Dutkova jízda na lehké převody. *Revolver Revue*, 2008, č. 70, s. 244–246. ISSN 1210-2881.
- KOTRLA, Pavel. Lehký pocit cizoty. *Týdeník Rozhlas*, 2007, roč. 17, č. 44, s. 18. ISSN 1213-2098.

- KOVAŘÍK, Petr. Dobře objevené povídky. *Večerník Praha*, 2003, roč. 13, č. 191, s. 16. ISSN 1210-1117.
- LESCHTINA, Jiří. Moje mumie se musela probudit z totalitního spánku. *Hospodářské noviny (příloha Víkend)*, 2006, roč. 5, č. 1, s. 6–11. ISSN 1212-4842.
- LJUBKOVÁ, Marta. Autor dvou světů. *Souvislosti*, 2007, roč. 18, č. 4, s. 184–186. ISSN 0862-6928.
- LOPATKA, Jan. Edgar Dutka: Dětský domov (12. 5. 1965). In *Posudky*. Praha : Torst, 2005, 415 s. ISBN 80-7215-260-2.
- LYČKA, Petr. Životní bilance hloubavé feny aneb Bojana vypráví. *Host*, 2005, roč. 21, č. 9, s. 13–14. ISSN 1211-9938.
- MANDYS, Pavel. Dášenska pro dospělé. *Týden*, 2004, roč. 11, č. 42, s. 120. ISSN 1210-9940.
- MANDYS, Pavel. Komunisti byli svině – ale co dál? *Týden*, 2007, roč. 14, č. 21, s. 98. ISSN 1210-9940.
- MANDYS, Pavel. Literatury trochu zašlá sláva. *Týden (příloha Kronika roku 2004)*, 2004, roč. 11, č. 51, s. 82–83. ISSN 1210-9940.
- NYKLOVÁ, Milena. Ze sígra profesorem. *Knižní novinky*, 2006, roč. 5, č. 17, s. 4. ISSN 1213-7073.
- NOVOTNÝ, Vladimír. Podávám zprávu o tom, co není. *Tvar*, 2005, roč. 16, č. 17, s. 4. ISSN 0862-657X.
- PAPOUŠEK, Vladimír. *Trojí samota ve velké zemi: Česká literatura v americkém exilu v letech 1938–1968*. Jinočany : H & H, 2001. 214 s. ISBN 80-86022-88-9.
- PEŇÁS, Jiří. U útulku 5. *Týden*, 2003, roč. 10, č. 32, s. 93. ISSN 1210-9940.
- PILÁŘ, Martin. *Vrabc v hrsti aneb Kliše v literatuře*. Praha : Dokořán, 2005. 183 s. ISBN 80-7363-021-4.
- RIMMONOVÁ-KENANOVÁ, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno : Host, 2001. 176 s. ISBN 80-7294-004-x.
- SLADKÝ, Pavel. Beatnikovo australské míjení: Další povídky Edgara Dutky. *A2*, 2008, roč. 4, č. 4, s. 7. ISSN 1803-6635.

- SLADKÝ, Pavel. V literatuře je sentiment trošku trapný. *Právo (příloha Salon)*, 2005, roč. 15, č. 211, s. 1–3. ISSN 1211-2119.
- SLUPECKÁ, Marie. Dramatická člověkověda. *Scéna*, 1979, roč. 4, č. 11, s. 3. ISSN 0139-5386.
- SOCHOROVSKÁ, Valeria. Dvě původní hry na Vinohradech. *Mladá fronta*, 1979, roč. 35, č. 114, s. 4. ISSN 0323-1941.
- ŠPIDLA Kryštof. Kniha pro opravdové chlapy. *Host*, 2007, roč. 23, č. 10, s. 48. ISSN 1211-9938.
- ŠPIDLA, Kryštof. Vymetání starého smetí: Vzpomínkový pesimismus Edgara Dutky. *A2*, 2007, roč. 3, č. 43, s. 31. ISSN 1803-6635.
- ŠPIRIT, Michael. *Počátky potíží*. Praha : Společnost pro Revolver Revue, 2006. 236 s. ISBN 80-87037-02-2.
- ŠPORKOVÁ, Alena. O fenách a lidech. *Tvar*, 2005, roč. 16, č. 2, s. 23. ISSN 0862-657X.
- VIEWEGHOVÁ, Šárka. Já nepíšu, já skládám. *Instinkt*, 2004, roč. 3, č. 48, s. 68–70. ISSN 1213-774X.
- VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana. Totalita byla strašlivá doba. *Týdeník Rozhlas*, 2006, roč. 16, č. 3, s. 20. ISSN 1213-2098.